

EGYENLŐSÉG

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Budapest, V. Váczi körút 23

hova minden küldemény intézendő.

Zsidó felekezeti és társadalmi hetilap.

SZERKESZTI:

SZABOLCSI MIKSA.

Előfizetési feltételek:

Egész évre házhoz küldve. 8 frt —
Félévre 4 » —
Negyedévre 2 » —
Egyes szám ára 16 kr.

M E G J E L E N I K M I N D E N P É N T E K E N .

Tartalom:

Dr. Hirschler Ignác. Irta: dr. Mezei Mór. — Dr. Hirschler Ignác élete Dr. Feleki Sándortól. A magyar zsidók és a népiskola. Szabolcsi Miksától. — Bacher Simon Sz. M.-tól. — Anthologia a zsidó klasszikus költőkből. Irja: Makai Emil, — Hírek. — Hirdetések.

Melléklet: Mi történik az Amerikába menekült orosz zsidó üldözöttekkel? — Hirdetés.

Naptár:

Vasárnap (1891. november 15) **5652 Marchesvan** hó (29 napos) 14-ike. Hétfő 15-ike. Kedd 16-ika. Szerda 17-ike. Csütörtök 18-ika. Péntek 19-ike. Szombat 20-ika. Hetiszidra: **Vajéró.** — Haftorah: Királyok II. könyvének 4. fejezete.

Dr. Hirschler Ignác.

A Magyar Izrael-nek egyik legfényesebb csillaga hunyt le — örökre!

A nagy közönség, dr. Hirschler Ignácban, ha a zsidót méltatja, ítéletét rendszerint Hirschler felekezeti szereplésének látszólag legkimagasló momentumára, a congressusi elnökségre alapítja. De hogy teljes és helyes képét lássuk Hirschlernek — a zsidónak, vissza kell mennünk egész 1861-ig:

Csak akinek az a szerencse jutott, hogy részt vehetett Hirschler akkori működésében, csak az tudhatja, hogy mi volt dr. Hirschler Ignác a magyar zsidóságnak.

Az absolutismus korában — külön felekezeti elnyomást nem éreztünk és egyházszerkezési ügyeinkben az indifferentismus vert mély gyökereket. Akik hagyományos módon, — magasabb célok nélkül, — foglalkoztak hitközségeink ügyeivel, tették ezt vagy egyébütt kielégítésre nem találó személyes ambícióból, vagy vallásos buzgóságból, de éppen a legintelligensebb elemek, kiket ambíciójuk más irányba terelt, és kik az elmúlt századok mély valóságától sem voltak áthatva, mindinkább távolabb jutottak a felekezet ügyeitől.

Ebben az állapotban találta a magyar zsidóságot az absolutismus lehanyatlása és a protestáns felekezet által autonómiaja megvédésére folytatott országos küzdelem visszahatása.

Voltak hitközségeink; minden törvény és szabály nélkül, — kormányozták őket, kik éppen a polczon voltak, tetszésük és belátásuk szerint.

Voltak hitközségi elöljáróságaink, melyeket nem a község választott és mentett fel, melyeket kénye szerint nevezett ki és csapott el a közigazgatási hatóság!

Voltak országos érdekeink, volt országos alapunk; de nem volt gazdájuk. Legkevésbé volt gazdájuk a zsidóság!

Hitfelekezeti autonómia, — a legtöbb azt sem tudta, hogy mi fán termett; hitközségi és országos szervezkedés, — a legtöbbnek előbb meg kellett magyarázni, hogy mi ennek az értelme!

S Hirschler vállalkozott erre a nagy munkára! Ő, az országnak akkor egyik legkeresettebb orvosa, óriási elfoglaltsága dacára, nem habozott zsidóvá válni. Minden, ami előbb existenciájának és társadalmi posztójának alapja, ambíciójának tárgya, ami élvezése és szórakozása volt, mind második sorba szorult azon kötelességekkel szemben, melyeket a hitfelekezet irányában önkényl magára vállalt. Maga is teljesen ujoncz hitfelekezeti ügyek-

ben, vezérül állt élére azoknak a hasonlóan ujoncz embereknek, akiket nemcsak még összetoborozni, kiválasztania kellett, de az is az ő munkája volt, hogy ezekben a felkutatott emberekben előbb ébreszse fel a fogékonyságot a felekezeti érdekek iránt, hogy kitanítsa őket mi a jogunk és mi a célunk; hogy mindeniknek kijelölje a helyet, amelyen álljon és megmagyarázza, mi a kötelesség, amelyet teljesítsen.

És miként oldotta meg ezen feladatot?

Nem 1867-től fogva, nem az alkotmányosság viszszaállítására utáni időben kell felkeresni Hirschlert — a zsidót!

Az már könnyű munka volt. Szabadelvű kormány, kultuszministr, ki a század legfelvilágosodottabb szellemei között méltán foglalt el első helyet, és kit amellet régi személyes barátság fűzött Hirschlerhez, — ennek kezéből nem volt nehéz megnyerni a küzdelmes évek sikerét; csak azt kellett tudnunk és világosan megmondanunk, hogy mit és miképp akarunk. És ezt akkorra már megtanultuk, mi közkatonák is.

Ha Hirschler nem lett volna annyira szabadelvű és igazságos érzelmű ember, mint amilyen volt, — ha követi a régi „ros-medinah“-ság tradícióit, az országos szervezés ügye akkor egy tollvonással el lett volna intézve, és a magyar Izraelnek lett volna oktroyált országos statutuma és megszokott engedelmesség a községek és rabbimusok részéről!

Könnyen képzelhető, hogy ennek a procedurának sok volt a pártfogója saját táborunkban, különösen a régibb, petitionáláshoz és helytartósági resolútiókhoz szokott emberek között.

De Hirschler nem ezt, hanem alkotmányozó congressust követelt, melynek ő készítette vagy készíttette el összes előmunkálatait.

Mást követelnie nem is engedte volna meg azon autonomisticus álláspont, melyet az előző küzdelmes években elfoglalt és védelmezett a kormányhatóságokkal szemben, hol elismerve, hol türve, hol elűzve, de mindig egyforma genialitással hatva be, az előtte többnyire egészen új, bonyolult kérdések mélyébe és mindig utólérhetlen tapintatossággal kellő helyen és kellő időben használva a kellő szót és soha sem sértve meg azt a méltóságot, mely megilleti azt, ki

félmillió ember képviseletében és nevében nem kegyosztást kér, de követel igazságot.

Ebbe az időszakba, 1861-től 1867-ig esik Hirschler felekezeti működésének fénypontja.

A pesti izraelita hitközség jelenlegi mintaszerű szervezetének ő volt első alkotója és teremtmője; a rendet, mely hitközségünk hivatalaiban uralkodik, ő honosította meg először.

S ha megtanultuk, hogy el ne csüggedjünk és az indifferentismusba vissza ne essünk, akár felülről, akár alulról jön a félreértés és vakság, mely legnemesebb törekvéseinket meghiúsítja, azt akkor Hirschlertől tanultuk meg.

S ha vagyunk most számosan, kik akár gyakrabban, akár gyéribben járunk is el a zsinagógába, de soha sem felejtjük el, hogy zsidók vagyunk és egyforma fájdalommal jajdulunk fel a felekezeten ejtett minden sérelem felett, s egyforma lelkesedéssel vagyunk készek megvédelmezni hitfelekezetiünk igazait, — azok mind abból az iskolából kerültek ki, melynek Hirschler volt az alapítója és első mestere!

Hogy országos jelentőségű törekvései felett elfogulatlan ítéletet mondjon a történész, annak még nem érkezett meg az ideje.

A kérdések, melyeket ő tett actualissá, még sügöbben vannak; a szervezet, melynek keretét ő jelölte ki, még nem vert gyökeret hitközségeink életében.

Csak később fog megválni, hogy törekvései közül, melyeknek jutott maradandó siker s melyek szállnak át mint még csak buzó őhajók örökül a következő nemzedékre?

Egyet azonban már most írhat bátran a krónikás; a jövőd sem fog rajta változtatni semmit. A pesti izraelita hitközség történetében eddig nem szerepelt férfit, kinek érdemeit össze lehetne hasonlítani Hirschler Ignác érdemeivel!

Mezei Mór.

Dr. Hirschler Ignác élete.

Tizenöt év nem nagy idő s mégis elégséges arra, hogy kiváló eseményekről, kiváló férfiakról megfeledkezünk. A mai kor az ő újabb és újabb híreket hajhászó ideges nyugtalanságával csakhamar napirendre tér a lezajlott s átharczott küzdelmek után nyugalomba vonuló jelesek felett s csak akkor, mikor a halál eljásztatja velők küzdelmes szerepök utolsó felvonását, akkor irá-

nyul feléjük a sajtó és a közönség figyelme rövidebb-hosszabb időre, míg érdekesebb, fontosabb események háttérbe nem szorítják. Ez a mulandóság törvénye, mely senkit sem kimél meg. Így van ez dr. Hirschler Ignácczal, a derék férfiúval is, kinek hosszas küzdelem után bekövetkezett halála újabb bizonyítéka annak, mily gyorsan feled az emberiség. Még husz év előtt ott látjuk őt vezérszereplőként vaserélylyel, kitartással és fényes sikerrel küzdeni az orvosi kar érdekeiért, ott látjuk őt segíteni a szenvedő emberiség czerein, és amit el ő sorban kellene említenünk: harcolni a zsidóság kulturális emeléseért, magyarosodásáért, s ma már a fiatalabb generáció alig, vagy éppen semmit sem tud a férfiról, ki oly sok üdvöset teremtett tudományos és kulturális téren.

Nem czélunk itt érdemeit méltatni, teszi ezt e lap első helyén Hirschlernek egyik legbensőbb barátja, s küzdelmeiben bajtársa; bő életrajzot sem óhajtunk adni, mert nemrégiben a »Zsidó magyar írók és tudósok« rovatunkban szoltunk életéről, munkásságáról hosszabban. Csak röviden akarjuk összefoglalni tetteiben és eredményekben gazdag életének főbb adatait.

*

Hirschler Ignác három irányban működött mint úttörő: a szemészet újabb vívmányainak hazánkban való meghonosítása, az orvosi kar ügyeinek rendezése, orvosi egyesületek alapítása és végre főképpen a zsidóság kulturális ügyeinek előbbrevitele által. E három czélnek szentelte egész munkásságát, kiapadhatlan buzgalomát.

Született 1828-ban, Stomfán, Pozsony-megyében, honnan apja, Márk, nemsokára fia születése után Pozsonyba, majd pedig Pesre költözött s itt mint előkelő nagykereskedő volt ismeretes. Fiát a jóhírű pozsonyi zsidó »primár« iskolába küldötte, a középiskolai tanulmányokat pedig Pesten végeztette vele. Egyetemi tanulmányait a fiatal Hirschler Bécsben fejezte be s 1840-ben elnyerte az orvostudori oklevelet, mire a híres bécsi szemész-tanárnak Rosa-nak tanársegéde lett. 1847-ben Párisban találjuk a nem kevésbé híres Desmarrés mellett mint assistent. A nagy tudós klinikáján három évig működött s 1850-ban visszatért Pestre, bár Párisban fényes jövő kínálkozott neki. Ő azonban bár kevesebb eredménnyel kecsegtette is, hazájába vágyakozott s itt kezdte meg szemorvosi működését, mely által előkelő gyakorlatot s nagy hírnevet szerzett magának. Sok ezer beteg ő neki köszönhetette hogy szemévilágát visszanyerte. Így Munkácsy Mihály, az akkor kezdő művész is az ő fáradszónak orvosi segítségének köszönhetette szemévilágát miert felgyógyulása után készített első festményét Hirschlernek adta hálája jeléül. Hosszu ideig ő volt az egyetlen modern szemész hazánkban.

Ez időtáiban a kórszövevény Magyarországon még kevéssé ismert volt s ő több hazai tudós kívánatára ezek számára göröcsövi magánelőadásokat tartott, mi által nevezetteknek barátságát szerzé meg magának. Számos

szaklap közlé a szemészetre vonatkozó érdekes munkálatait, így a Wiener medizinische Wochenschrift, Zeitschrift für Natur- und Heilkunde, Archiv für Ophthalmologie, Wiener medizinische Wochenschrift és más lapok. Ő alapította meg továbbá az egyetlen szemészeti szaklapot, a Szemészet-et, melyet évek során át szerkesztett. Nagy része van továbbá az Orvosi hetilap-nak létrejövételében, melyet dr. Markusovszky Lajossal és dr. Pollak Henrikkel egyetemben alapított.

Eme tevékenységeért a m. kir. orvosegyesület elébb titkárnak, majd elnökének választotta, s ez egyesületnek több éven át éltető lelke volt, amennyiben nagy buzgalommal és tapintattal vezette az ügyeket. Itt is többször szerepelt elméleti előadások és betegbemutatók által. Számos hasznos reform és alapítvány köszönheti létrejöttét az energikus elnöknek. A most is virágzó hatalmas tudományos egyesület alapszabályai ma is az ő körültekintő, tapasztalt működésének nyomait mutatják. A Balassa-pályadij létesítése, az elhanyagolt irattár rendezése, az Ivanchich-alap létrehozatala, elaggott orvosok segélyezése: mind az ő érdeme. De főérdeme, hogy az egyesületet személyes befolyása által a fővárosi orvosok gyülekező helyévé s magas színvonalon álló tudományos társulattá alakította át s előadásai s tevékenysége által annak mintegy éltető lelke volt.

Ezen sok fáradságot igénylő munka mellett talált még dr. Hirschler időt arra is, hogy önálló dolgozatokkal szaporítsa az akkor még szegény hazai szemészeti irodalmat. Az Akadémia kiadásában megjelent munkálatai közül felemlítjük a következőket: Tapasztalataim a szeszes italokkal, valamint a dohánynyal való visszaélésekről, mint a látompuvat okáról. — Adat a szaruhártya gyurmájába lerakódott fertőanyag ismeretéhez — Adatok a látóhártya maradvány kórodai ismeretéhez. Tudományos érdemeit, agitatorikus orvosi működését jutalmazandó, a M. Tud. Akadémiát 1869-ben levelező tagjává választotta.

*

Az a lelkes buzgalom és önfeláldozó tevékenység, mely őt az orvosi ügyek emelésében vezette, ugyan az a lelkesedés vezérelte őt a zsidóság ügyének javításánál is. Inponáló fellépése, tapintata, de amellet vas energiája megnyerte a hatvanas évek intelligens, magyarosodni óhajtó fiatalságának bizalmát s ott találjuk őt vezérként mindenütt, hol a zsidóság ügyein lendíteni lehetett. Bár nem volt elnöke, de vezérszerepet vitt a hatvanas években alakult Izraelita magyar egyesületben s köréje csoportosult az akkori hazafias zsidóságnak színe-java, mint Mezei Mór dr., Rózsay József dr., Pollak Henrik dr., Rosa Izsó dr., Vidor Zsigmond dr., Lányi Jakab lovag stb. Minden hazafias ügyet ez egyesület hévvel karolt fel s a zsidók emancipációjá-

ban is tevékeny rész jutott neki. Mikor 1866-beu eme, a hazai zsidóságra nézve oly fontos kérdés napirendre került; az egyesület elhatározta, hogy a haza jeleseit felkeri ügyük támogatására. Hirschler ellenzé az egyesület é határozatát, mert — mint mondá — a kért jog megilleti a zsidóságot és meg kell azt az országnak ugy is adni, a nélkül hogy kérnék. De a többség máskép határozott s az egyesület küldöttsége mindenekelőtt gr. Teleki Lászlót kereste fel, kiben akkor az ország minden reménye összpontosult. A nagy államférfiu így válaszolt: »Önök kéri jöttek bennünket, hogy egyenjogúsítsuk a zsidóságot, holott nekünk kell bocsánatot kérnünk, hogy azt 1848-ban megtenni elmulasztottuk.«

Hirschler Ignác volt a lelke, fentartója az egyelet organumának, a Magyar Izraelitá-nak, amely hévvel és bátorsággal küzdött a zsidóság hazafias mozgalmi mellett. Dolgozó társai az egyesület vezéroszlopai voltak, kik szókimondásuk miatt a »Stadthalterci«-val is összeközösök jöttek.

A zsidóság iránt érzett lelkesedésének, és egyuttal tapintatának és törhetlen energiájának tanubizonyosságát adta az 1868-69-iki zsidó országos kongressuson, melyen mint elnök szerepelt. E kongressus tudvalevőleg azért hivatott egybe, hogy ügyeiket a zsidók maguk rendezzék, szervezkedjenek, egyesüljenek. A ki látta, mily heterogén elemek gyűltek itt egybe, mily ádáz elkeseredéssel, mily tüzzel küzdöttek egymással a különböző pártárgyalatok, csak az fogja eléggé méltányolni azt a szinte csodásan ügyes vezetést, melylyel Hirschler mind a két párt megelégedését és elismerését vivta ki. Nem hiába mondotta Deák Ferencz Eötvös József báróhoz: »Barátom, hol szerezhetünk mi parlamentünknek oly embert, minő dr. Hirschler Ignác.«

S ha mégis credménytelenül oszlott szét e kongressus, melynél nevezetesebb esemény évszázadok óta nem fordult elő a magyar zsidóság történetében, ugy annak nem Hirschler, de a pártokra szakadt zsidóság az oka. Eötvös József báró, miniszter, a nagy emberbarát, a niszta idealizmustól áthatott férfiu, így szólott a magyar zsidósághoz az általa megnyitott kongressus első ülésén: »Örömmel üdvözlöm az egész tanácskozó testületet, melyben most először gyűltek össze Magyarország izraelita vallásu polgárainak választott képviselői, hogy mint önálló és szabad vallásos társulat egyházi és iskolai ügyeiket önmaguk szervezzék és rendezzék (Lelkes éljenzés) Önöknek, uraim, jutott azon szép feladat, már e legelső alkalommal bebizonyítani, hogy az ország izraelita polgárai saját ügyeiket helyesen és egyszersmind az ország állami és társadalmi viszonyainak megfelelőleg rendezni ép ugy képesek, mint a hazában létező bármily más egyházak és vallásos társulatok. Bizalommal várom, hogy önök szakismerete és eszélyessége feltalálандja a megoldásnak legalkalmasabb módozatait és teljesen hiszem, hogy az akadályokat le fogja győzni ügyszeretetük, ki-

tartásuk, tapintatosságuk és azon szívósság, melylyel Izrael fiai hagyományos létükhöz ragaszkodnak. (Élénk tetszés) Mert lehetnek önök között eltérő nézetek a zsidó testületek külső szervezetére nézve; lehet, hogy vannak, kik a vallásos szertartásokról eltérően, talán éppen ellentétesen gondolkodnak; de nem hiszem, hogy legyen valaki e gyülekezeten, ki mindnyájukkal egyenlő hévvel ne óhajtana, hogy az izraeliták ne csak mint egyének, hanem összetett erővel mozdithassák elő a közös haza érdekeit (Zajos tetszésnyilatkozatok. Lelkesült felkiáltások: Éljen a haza!) Ez pedig ugy eszközölhető legbiztosabban, ha az izraelita polgárok összessége jelen szétszórtságából rendezett vallásos testületté szervezi magát s erőit egyesíti (Élénk helyeslés).«

Mily szép szavak, mily zajos lelkesedés és mily gyors feledés! Már néhány nap mulva kitört a harc és feledve voltak a zajos éljenzéssel fogadott aranymondatok. A szenvedélyek felcsapó hullámaik még Hirschler Ignác erélyének is csak részben sikerült medrökbe visszaszorítania, s a magyar zsidóság talán örökre kiszalasztotta kezei közül a rája bizott jogokat.

Hirschler nagyon jól tudta, hogy az ő vas szilárd-ságát bizonyos szenvedélyes elemek nem jó szemmel nézik, s erre vonatkozólag a kongressus zárógyűlésén így nyilatkozott: »Engedjék meg, hogy személyemről is szóljak egy szavat. (Halljuk! Halljuk!) Energikus elnöknek neveztek el engem. Igen jól tudom, uraim, mit jelent ez az euphenisztikus szólás, de most bizonyára önök is belátják, hogy ezen hirhedt energiára szükség volt, mert az elnök, kinek folyton arra kell ügyelnie, hogy az alap, melyen a tárgyalás nyugszik, ne vonassék ki lábai alól, nem járhat el mindig azon szabadelvűséggel, nem engedheti a vitának teljesen szabad folyást, hanem idejekorán gátot kell vetnie, hogy az áradat a gátot át ne lépje és el ne ragadja. Szükség volt mindig az első pillanatban a vallási kérdésekre átcsapó vitát meggátolni, mert egy későbbi pillanatban már nem sikerült volna a diskussziót gyűlölködésektől és kellemetlen közbekiáltásoktól megóvni. Ezen tisztségem elfoglalásánál megígértem, hogy pártatlan leszek; kérem, nekem a bizonyítványt megadni, hogy pártatlan voltam csakugyan. (Tartós éljenzés).« Majd arra a sajnálatos körülményre tért át, hogy a kongressus tagjainak egy része, az orthodoxok, a gyűléseken egy idő óta nem vettek részt s többek között így szólott: »Termeink már nem oly zsufoltak, mint kezdetben voltak. De azon szilárd meggyőződésben vagyok, hogy azok, kik bennünket idő előtt elhagytak, idővel meg fognak arról győződni, hogy mi, az ő hitestvéreik, a nekünk épp oly drága vallástörvényeket, melyekért mindnyájan crónkhöz képest sikra szállottunk, nemcsak hogy megtámadni nem óhajtjuk, hanem azokat megvédeni, megtartani s gyermekeinknek és unokáinknak átadni akarjuk, szívünk melegével és lelkesedésével. (Szünni nem akaró éljenzés). És meg vagyok róla győződve, hogy azon hitestvéreink, kik most távol vannak,

kezőket fogják nyújtani, ha ezen meggyőződést ők is átérzik majd.« Hirschler Ignác tűzzel előadott óhaja nem teljesedett, mert az úr a két párt között — fájdalom! — mind tátongóbbá lett.

Nem csekélyek az érdemek, mik Hirschlert, mint a pesti zsidó hitközség elnökét illetik. Organisatorikus tehetségével találkozunk az absolutismus korszaka alatt, midőn az akkor fennállott zsidó hitközségi »magyar párt« vezéréként szerepel s lelkes hiveivel győzedelmeskedik az ugynevezett »gutgesinnt-párt« fölött, melyet a Stadthalterci sózott a zsidóság nyakába. Ott látjuk a hitközségi elnöki széken, hol az ő nagyérdemű, jeles előde, KERN Jakab által megkezdett organizációt befejezi, megszünteti a zürzavarokat, a rendtelenséget, úgy hogy a pesti zsidó hitközség valóságos mintaközséggé lett, melynek alapszabályai után a bécsi, prágai és lemergi hitközség is indul. Megmagyarosítja szóban, magyar szellemet önt mindenbe és mindenkibe, vasmarokkal tartja a még mindig a Stadthalterei felé vonzó csekély számú elégedetleneket.

Körülbelül tizenöt év előtt egészen visszavonult a nyilvános élettől s felhagyott kiterjedt orvosi gyakorlatával is. Megkapta 1873-ban a harmadosztályu vaskoronarendet, majd a főrendiház újjászervezésekor a király főrendi taggá nevezte ki; de Hirschlert ez már nem birta újabb tevékenységre. Részben harmincz év óta kinzó betegsége, az asthma, részben talán vélt megsértése folytán hagyta ott teljesen a közpályát, melyen annyi üdvöset alkotott. Az ő elért sikereit megnyerő, tapintatos fellépése és hajthatatlan akarata nem kis mértékben segítették elő. Idővel kifejlődő zárkózott természete folytán mind kisebb lett a kör, melylyel azelőtt érintkezésben állott. Egy év óta vivta már a roppant küzdelmet a halállal s a legjobb vigaszt barátaiban, a könyvekben találta. A biblia, Homerosz és Horacius munkái mellett virrasztott át nem egy kinos, álmatlan éjszakát. De a jobb napokban is, midőn még a súlyos kór nem gyötörte, a biblia volt elválaszthatlan barátja.

Mint az egyik orvosi tudományág hazánkbeli utörőjének, mint hatalmas orvosi intézmények tervezőjének s derék bajnokának, kell, hogy elismeréssel adózzunk az elhunyt emlékezetének. De elismeréssel kell adóznunk főképpen a lelkes és hazafias zsidónak, ki az elnyomatás alatt és a szabad aera első korszakában el nem évülő érdemeket szerzett magának hitrokonaink egyenjogusítása, magyarosítása s felekezeti ügyeink rendezése körül.

A valódi érdemet nem az határozza meg, ki mikép szólott, mikép irt, hanem hogyan élt s mit cselekedett — mondja Széchenyi István gróf. S e szempontból is megérdemli a megboldogult, hogy sírkövére rávéssék: Itt nyugszik egy kiváló érdemű férfiú, ki mintaképe volt az embereknek.

Dr. Feleki Sándor.

A magyar zsidók és a népiskola.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ez évi jelentésének I. részét a napokban terjesztette az országgyűlés elé. A 290 quart-oldalt (137 statisztikai tabellával) tartalmazó kötet a népiskolai közoktatást tárgyalja oly apparátussal, minővel eddig egyetlen jelentésben sem találkoztunk. A kötet valóságos kincses bányája a tanulságosabbnál tanulságosabb, ügyesen csoportosított és épp oly világosan, amilyen nagy szakértelemmel feldolgozott adatoknak. Kultuszminiszteriumunk nélkülözhetlen művel gazdagította közoktatásügyünk történetének irodalmát és őszintén sajnálnók, ha az annyi ügyszeretettel és — a munka természeténél fogva — annyi fáradsággal megszerkesztett jeles munka a jelentések rendes sorsára jutna, azaz, ha nagyobb figyelemre nem méltatnák.

Mi — lapunk feladata köréhez mérten — itt csak a felekezetünket illető adatokkal és kimutatásokkal foglalkozhatunk, melyeket a jelentésben szétszórta találtunk és amelyek összeszedve, csoportosítva bizony, bizony gondolkodásba kell, hogy ejtsék a zsidóság barátait és első sorban természetesen magát a zsidóságot.

Az iskoláztatás felekezetünk kebelében (czikkünkben, mint a jelentésben is tisztán a *népiskoláról* van szó) eléggé nem dicsérhető haladásnak indult. Vannak vidékek, ahol a zsidó tanköteleseknek alig számbavehető csekély százaléka maradt el az iskolából, (mert nép, vagy felekezet haladására nézve első és legfontosabb kérdés az, hogy *tankötelesek közül hányan járnak tényleg iskolába?*) vannak továbbá vidékek, ahol az iskolába járók száma épp oly nagy (és ez a többi felekezetnél elő nem fordul) mint a tanköteleseké, sőt vannak oly vidékek is, ahol *többen jártak iskolába*, mint amennyien a törvény szerint erre kötelesek voltak (ami a többi felekezetnél természetesen még kevésbé fordul elő). Hát mindez örvendetes, dicséretre méltó és ha a fájdalmas »de« nem volna, felekezetünket az iskoláztatás tekintetében mintául lehetne odaállítani az ország többi népe elé, ha — ha nem volnának viszont oly vidékek, ahol egyetlen felekezet sem éri utóla zsidóságot — az iskola elhanyagolásában, ahol a tankötelesek és a tényleg

iskolába járók közt egyetlen felekezetről sem oly megszegyenítően nagy a különbség, mint éppen a zsidóknál. Kulattam én nemcsak hazánk közoktatásügyi jelentésében, kerestem példát főleg Galiciában, de megközelítő mintáját sem találtam annak az iskolakerülésnek, amelyre például Máramaros zsidóinál bukkanunk.

Nem is szólok arról, hogy abban a megyében, melyben a legtöbb zsidó lakik, *egyellenegy nyilvános zsidó iskola* sem létezik, hanem egyenesen utalok arra a megbotránkoztató tényre, hogy e megyében 7527 tanköteles zsidó gyermek közül 5644 nem járt iskolába. A jelentés kimutatása szerint az egész országra általánosított eredmény az, hogy a tanköteleseknek 81 és fél százaléka járt iskolába, Máramarosban, ahol a legrosszabb volt a viszony, a tanköteleseknek 47 perzentje járt iskolába, de hogy a tankötelesek majdnem 3 negyedrészre kerülje az iskolát: ilyen megbélyegző eredmény csakis és kizárólagosan máramarosi hitrokainknál tapasztalható.

Megszegyenítő a viszony Szilágymegye zsidóira nézve is, hol 1402 tanköteles közül 846 nem járt iskolába; nem kevésbé a szatmármegyeiekre, hol 4073 tanköteles közül 2079, a beregmegeiekre, hol 3953 tanköteles közül 1342, a sárosmegeiekre, hol 2148 tanköteles közül 1026, a szolnok-doboka megyeiekre, hol 1294 tanköteles közül 616, az ugocsamegyeiekre, hol 1473 tanköteles közül 651 nem látogatta az iskolát; és nem büszkélkedhetnek az ungmegyeiek sem, hol 2943 tanköteles közül 784, és a zemplénmegyeiek sem, hol 5374 tanköteles közül 1469 maradt el az iskolából, habár szívesen konstatáljuk, hogy az utóbbi két megyében határozott javulás tapasztalható az előző évekhez képest.

Az egész országban 24.762 zsidó tanköteles nem látogatta az iskolát.*) S ebből 14.457 a nevezett *kilencz megyére esik*, míg a többi 10.305-öt 53 vármegye szolgáltatja.

Ilyen viszonyok lehetetlenek volnának, ha az említett megyékben a tanfelügyelők megten-

*) Az összes zsidó tankötelesek száma 100 168-ra rúg. Az egész ország tankötelesei 2,524,569-en vannak; ezekből iskolába nem járt 466,757.

nék kötelességüket, és ha a zsidó lakosságnak iskolagyűlölrő része káros irányában támogatást és felbátorítást nem nyerne és épp arról a helyről, melynek feladata volna az elmaradottakat a kulturához közelebb hozni, mely azonban kötelességét csak akkor véli teljesíteni, ha a vizsály magvát minél több községben hinti el, ha a felekezetet minél több darabra tépi szét, ha beavatkozását minél több helyen teszi szükségessé, ha befolyását, jövedelmét minél nagyobbá növeszti. A szánalomraméltók, kik okos vezetésre, felvilágosításra oly nagyon rászorulnak, folyton megerősítettnek abban a hitben, hogy az iskola a vallástalanság szülőanyja és hogy valószínűs vivmány, ha a tanfelügyelőt, vagy egyéb közegeket sikerült megtéveszteniök, vagy az iskolátlan állapotokkal kibékíteniök. Minél szilárdabb és feltétlenebb az illető községekben a magyar zsidóság szerencsétlenségére fennálló központ, annál elhanyagoltabb benne az iskolalátogatás. Az iskola az elbutításnak, szemfényvesztésnek, képmutatásnak ellensége, azért fáznak tőle anynyira a Podmanitzky-utcai hivatalban. Az iskolák, melyek orthodox községekben támadtak, a központi vezetés ellenére támadtak, és ahol orthodox községekben jobb az iskolalátogatás, az kizárólagosan az illető községeknek az érdeme, melyek nem törődnek a központból szétáradó felfogással, mely békóba akarná. verni a szellemet, a sötétséggel, mely legjobban örökre szeretné számüzni a sűrű felhőkön oly nehezen keresztül tört világosságot.

Mi jót is várhatunk egy zsidó intézményről, melynek vezetője nagytekintélyű, keresztényhitű országgyűlési képviselők előtt azzal akar propagandát csinálni nézeteinek, hogy:

»Mi orthodoxok nem akarunk mást, mint élni a vallásunknak és megkereshetni mindennapi kenyerünket. Egész mások a neologok. Országgyűlési képviselők, ügyvédek, tanárok akarnak lenni. Kiragadni akarják az önök kezéből a vezetést. A neologok utjukban állanak a nagyságos uraknak, azért saját érdekükben cselekszenek, ha ellenük velünk szövetkeznek.«

Minek iskola és minek iskolalátogatás — így okoskodik az irás és olvasás művészetét csak

nagyjában elsajátított, hajdani mahalai lókupecz és jelenleg a magyar orthodox zsidóság feje — minek iskola és minek iskolalátogatás ahoz, hogy a zsidó ember vallásának éljen és mindennapi kenyerét megkeresse?

*

Ahol a zsidó lakosságnak aránylagos nagy száma daczára oly botránnyosan csekély az iskolalátogatás, ott a felekezeti iskola is egész a gyalázatig el van hanyagolva. Máramaros, Bereg, Ugocsa, Szatmár, Szilágy, Szolnok-Doboka és Ungmegyében például az egész magyar zsidóságnak teljes ötödrésze (124.674) lakik, míg a országban fennálló zsidó iskolák közül egy ötvenbatod résznel kevesebbet tartanak fenn. Az 566 zsidó iskola közül csak 10 működik a felsorolt megyékben, holott a zsidó lakosság aránya szerint 112-nek kellene ott fennállania.*)

Egy pillantás tabellánkra, meggyőz, hogy a magyar zsidóságnak melyik része tartja fenn a zsidó iskolák javát. Az a része, mely különben sem zárkózik el az iskoláztatás áldása, a miveltség és kultúra javai elől. Mert a zsidó iskola nem elszigeteltséget jelent, hanem a vallásos nevelésnek a haladással való párosulását. A zsidóság, ezt bátran kimondhatjuk, az iskolában él; bátran azt, hogy minden zsidóság annyit ér ahány és amilyen iskolái vannak.

*

Fenti kimutatásunk nyomán a zsidó iskolák aránya nálunk nem úgy veendő ugyan, hogy 620.000 zsidó (a zsidó lakosság számát az 1880. népszámlálás nyomán adtuk) 566 iskolát, hanem úgy, hogy 496.000 zsidó 555 iskolát tart fenn; de még így is kevésnek, fölötte kevésnek találjuk a zsidó iskolák számát; és ezt nemcsak zsidó felekezeti, nemcsak haladásunk szempontjából, de a magyarság, a magyar hazafiság érdekében is. Ahány a

zsidó iskola, annyi oltára a hazafiságnak, a magyar állameszmének, és épp ezért kétszeresen sajnáljuk, hogy épp a fenntebb felsorolt, főképpen nem magyar nemzetiségek lakta megyékben, oly eltűnően csekély a zsidó iskolák száma. Más olyan megyékben, hol igenis szép számmal állanak fenn zsidó népiskolák, hatalmas faktorai ezek a magyarságnak, a magyar hazafiság eszméjének.

Az országban összesen 16.805 iskola működik, melyek közül 13.319-et a felekezetek tartanak fenn. E 13.319 iskola közül csak 8994-ben magyar az oktatási nyelv. Az 566 zsidó iskola közül 523-ban magyar az oktatási nyelv, 40-ben a magyar és a német és csak 3-ban (mi persze ezt a 3-at is sokaljuk) tisztán a német. Ha meggondoljuk, hogy 4938 felekezeti iskolában a magyar mint oktatási nyelv ki van zárva, büszkék lehetünk a mi felekezeti zsidó iskoláinkra.

Nem kevésbbé becsületünkre válik az a tény, hogy míg a többi felekezeti iskola tanítói közt 1275 volt olyan, ki magyarul csak keveset tudott és 679, ki magyarul egyáltalán nem tudott, addig a zsidó felekezeti iskolák 1022 tanítója között csak 9 volt, (de ez is sok) ki magyarul csak keveset tudott, míg abból a fajtából, mely magyarul egyáltalán nem tud, egyellenegy sem volt.

Az 566 zsidó felekezeti iskola közt volt vegyes 497, csak fiúiskola 44, csak leányiskola 25. Az 1022 tanító közt volt 912 férfi- és 110 nőtanító.

Zsidó felekezeti polgári iskola fennáll 6, kisdedővő szintén 6.

Budapesten 14.171 zsidó tanköteles látogatta az iskolákat. A zsidó felekezeti iskolák száma 7 a tanítóké 38. A fővárosi zsidó iskolaügyre különben külön cikkben fogunk visszatérni.

Szabolcsi Miksa.

*

Ime a miniszteri jelentés nyomán általunk összeállított tabella. A számok csűrést-csavarást nem tűrnek, káromkodás és kiátkozás a statisztika megállapította adatakat megváltoztatni nem fogja.

*) A fentebb felsorolt 9 megye közül a zsidó iskola fenntartását illetőleg dicséretes kivételt tesz Zemplénmegye (20 iskolával) és, a szomszéd megyékhez viszonyítva, aránylag jobbak a viszonyok Sáros megyében (9 iskola).

<i>A törvényhatóság neve</i>	A lakosság száma (az 1880. népszámlálás nyomán)	A zsidó lakosság száma,	A zsidó tanítótelesek száma.	Ezek közül tényleg iskolába jártak.	A zsidó iskolák száma.	A zsidó tanítók száma
Abauj-Torna — —	184.699	13.923	2.495	1.900	9	17
Alsó-Fehér — —	178.021	2.806	534	416	1	3
Arad — — — —	303.964	8.018	1.490	1.248	7	14
Árva — — — —	81.643	2.934	480	430	3	6
Baranya — — — —	293.414	7.483	1.416	1.413	6	16
Bars — — — —	142.139	4.891	694	694	9	12
Bács-Bodrog — —	638.063	17.141	3.953	3.765	41	65
Bereg — — — —	153.615	20.714	4.331	2.989	1	1
Besztercze-Naszód —	95.017	13.001	667	524	—	—
Békés — — — —	229.757	6.255	1.661	1.291	16	26
Bihar — — — —	446.777	21.187	4.315	3.978	15	24
Borsod — — — —	195.311	12.815	2.540	2.267	12	25
Brassó — — — —	83.929	679	240	190	1	3
Csanád — — — —	109.011	2.887	627	552	5	9
Csik — — — —	110.940	528	75	75	1	2
Csongrád — — — —	228.413	7.354	1.569	1.569	5	17
Esztergom — — — —	72.166	2.135	428	421	4	7
Fehér — — — —	209.440	8.143	1.362	1.419	20	26
Fogarás — — — —	84.571	675	152	152	1	2
Gömör — — — —	165.268	4.261	910	863	3	4
Győr — — — —	109.493	6.025	1.505	1.203	3	13
Haidú — — — —	173.329	8.444	1.849	1.684	12	18
Háromszék — — — —	125.277	486	93	81	—	—
Heves — — — —	208.420	10.916	2.082	1.882	11	18
Hont — — — —	115.787	2.890	501	441	2	4
Hunyad — — — —	248.464	1.996	401	364	—	—
Jász-N.-K.-Szolnok —	278.443	8.319	1.839	1.826	24	28
Kis-Küküllő — — — —	92.214	1.246	197	53	—	—
Kolozs — — — —	196.307	4.782	917	793	3	5
Komárom — — — —	151.699	7.290	1.698	1.520	10	15
Krassó-Szörény — —	381.304	3.243	480	449	1	2
Liptó — — — —	74.758	3.349	619	662	2	8
Maros-Torda — — — —	158.999	1.999	703	476	2	5
Máramaros — — — —	227.436	33.463	7.627	1.980	—	—
Moson — — — —	81.370	2.263	436	378	2	5
N.-Küküllő — — — —	132.454	725	130	94	—	—
Nógrád — — — —	192.590	9.018	1.481	1.466	5	14
Nyitra — — — —	370.651	28.450	5.854	5.257	55	113
Pest-Pilis-Solt-K.-Kun	627.069	21.322	4.759	4.388	34	53
Pozsony — — — —	314.173	20.671	4.189	4.000	29	58
Sáros — — — —	168.889	12.694	2.148	1.122	9	13
Somogy — — — —	307.448	12.463	1.802	1.795	23	33
Sopron — — — —	245.787	8.311	1.662	1.526	13	24
Szabolcs — — — —	214.008	20.119	3.756	3.184	20	21
Szatmár — — — —	293.092	20.891	4.073	1.894	4	10
Szeben — — — —	141.627	586	101	113	—	—
Szepes — — — —	173.957	5.941	1.202	1.003	8	10
Szilágy — — — —	171.079	6.964	1.402	558	2	2
Szolnok-Doboka — —	193.677	7.589	1.294	678	1	1
Temes — — — —	396.045	7.630	1.313	1.263	1	1
Tolna — — — —	234.643	9.146	1.922	1.756	21	35
Torda-Aranyos — —	137.031	1.355	210	199	1	1
Torontál — — — —	530.988	6.672	2.210	1.163	8	16
Trencsén — — — —	244.919	12.940	2.681	2.338	23	49
Turócz — — — —	45.933	2.188	350	418	4	6
Udvarhely — — — —	105.520	581	76	105	—	—
Ugocea — — — —	65.377	8.735	1.473	822	—	—
Ung — — — —	126.700	16.447	2.943	2.159	3	4
Vas — — — —	360.590	9.465	1.748	1.745	10	19
Veszprém — — — —	208.487	11.300	2.471	2.101	12	30
Zala — — — —	359.984	13.724	3.149	2.715	20	32
Zemplén — — — —	273.102	31.376	5.374	3.905	20	34
Zólyom — — — —	102.793	1.960	389	448	1	5

Bacher Simon.

1822—1892.

Oly kevesen, oly nagyon kevesen vannak különösen nálunk Magyarországon, kik magukat joggal a héber poezis Istentől felkent papjainak mondhatják, hogy kétszeres fájdalom tölti el egész lekünkét, midőn az, a ki hazánk héber írói közt leghivatalosabb, legtermékenyebb, legodaadóbb és legönzetlenebb művelője volt Jezsaiás nyelvének, Juda Halévy művészténe: *nincs többé közöttünk*; hogy *Bacher Simon* két nap óta ott nyugszik a pesti zsidó hitközség sirkertjében . .

Megsiratják halálát mindenütt, hol a héber irodalom és költészetért melegen ver a sziv; hát hogynem siratnók meg mi, kik hazánk legnagyobb héber poétáját vesztítettük el benne.

A héber költészet roszul, vagy éppenséggel nem jövedelmez: mint remélhessük hát, hogy *ebben a munkánkban* követője, méltó utódja támadjon.

Nemes, nagy költő! hányan vannak atyádfiai közül, kik munkáid megértik, hányan, kik munkáságot méltányolni képesek; oh, hányan tudják, hogy költő voltál, ki egymagad egy egész könyvtárral szaporítottad szegény gazdag irodalmunkat.

*

Dr. Bein Károly, szemináriumitanár ez évi nyári szahadság-idejét Zay-Ugrócson töltvén, többször találkozott ott a helységnek ép oly felvilágosodott, mint szeretetreméltó földesurával, Révay Simon báróval. Egy alkalommal az antiszemizmusról levén szó közöttük, a fennengondolkodásu főúr azt a nézetét nyilvánította, hogy »a kik a zsidókat gyűlölik, a zsidókat rendszeren nem ismerik és ha aztán megismerkednek velők, alaposan megváltoztatják róluk való nézetüket. Nekem erről eklatáns példám van Pálffy János grófban, ki a következőket beszélte el nekem: »A hatvanas évek kezdetén koósfalvai birtokom egy részét zsidó bérlőnek adta ki jószágigazgatóm. Nem szerettem e dolgot, mert a zsidóknak sehogysem voltam barátja, egy ízben azért mégis betértem a bérlőhöz, már csak azért is, hogy megnézzem, milyen egy ilyen zsidó háztartás. De mennyire meg voltam lepelve, midőn tapasztaltam, hogy ez az én zsidó bérlőm — egy tömzsi kis emberke, kinek arczáról ezt még a legnagyobb emberismerő sem olvasta volna le — ritka műveltséggel rendelkező egyén, ki az antik irodalomban éppoly otthonos, mint a modern klasszikusokban és ki minden szabad idejét — a versírásra fordítja. De leginkább frapirozott az, hogy fiait miképp foglalkoztattja. Az egyiket a talmudból oktatta, a másikkal Homerost olvasta, a harmadikkal magasabb matematikai feladatokat végzett. Magamon kívül voltam ámulatomban. Én még ilyen bérlőt nem láttam. Zsidóval meg akkor érint-

keztem először. Látogatásomat a kis zsidónál többször megismételtem és minél jobban megismertem őt, gyermekeit, családi életét, annál jobban tiszteltem, sőt igazán megszerettem. Igen sok élvezetes órát tölttem később az én kis zsidó bérlőmnél, kinek befolyása alatt alaposan megváltozott a zsidókról táplált véleményem.«

A kis zsidó bérlő Bacher Simon volt, ki 1863-tól 1867-ig gazdálkodott Pálffy János gróf koós-falvai uradalmán.

*

Bacher Simon 1822-ben született Liptó-Szent-Miklóson. Az ottani zsidó hitközség — kiváló rabbijainál, jeles iskolájánál és számos nagytudományu hitközségi tagjánál fogva — egyik szellemi központja volt a magyar zsidóságnak. Sőt a tekintelben egyedül állott, hogy jobbjai a zsidó ismeretek mellett a világi tudományoktól sem idegenkedtek. Bacher atyja, ki magát különben Bachrachnak írta (az elhunyt költő héber aláírásánál [שמעון בכרך] szintén ezt a nevet használta) ivadéka volt rabbi Chajim Joir Bachrachnak, a 17-ik század egyik leghiresebb rabbijának (Wormsbán) a »Chawósz Joir« című nagybecsült halachikus munka szerzőjének. De nemcsak »baal me-juchasz« (hires elődök származottja), hanem maga is tudós férfiú volt és minthogy amellet felvilágosodott és jómódu is volt, nagytehetségű egyetlen fiát ritka gondos nevelésben részesítette. Simont tizenegy éves korában a kismártoni jesivára küldték szülei, honnan híres rabbimesterével (r. Mosé Perlssel) együtt Bonyhádra került. A nagy talmudtudós, barátja lévén a zsidó költészetnek, tanítványát, ki már tíz éves korában írt héber verseket, tehetsége kifejtésére buzdította, mely Schiller »Das Lied von der Glocke« című költeményének héberre való fordításában egyik legszebb dialát ülte.

Bonyhádról a 18 éves Bacher a leipniki rabbiiskolára ment és itt nevelőjévé lett két gyermeknek, kik a bécsi zsidóság közt már évtizedek óta nagy szerepet visznek és rendkívüli jótékonyosságuk, társadalmi állásuk és kitünő zsidó érzelmeik következtében a felekezetnek nagy becsületére válnak. Egyikük: lovag Guttmann Vilmos, jelenleg a bécsi zsidó hitközség elnöke, a másik, lovag Guttmann Dávid csak nemrég 150 000 frtot adományozott egy osztrák rabbiképző felállítására. A két grand-seigneur volt nevelője iránt halála órájáig a legnagyobb kegyelettel viseltetett. Bacher Leipnikban írt nagyobb költeményei, egy kötetbe összegyűjtve jelentek meg és nevét ismertté tették a külföldi hebreisták előtt is. 1844-ben szülővárosában telepedett le, hol üzletet nyitott, ideje javát azonban az irodalomnak szentelte. A községben a titkári teendőket végezte díjtalanul és egy zsidó önképző együletet alapított, az első e neműt Magyarországon. A forradalom után (melyben mint nemzetőr szolgált) Szucsánba (Turóc m.) került, mint az ot-

tani állami sóhivatal vezetője Ott tartózkodása alatt zsidó iskolát szervezett, melynek ő volt a vezetője és nagyrészen fentartója is. 1863-ban bérbe vette Pálffy János gróf koósfalvai birtokát. Ebbe beleölté addig szerzett egész vagyonát és 1867-ben neje, (ki született Tedesko leány) közeli rokonának, dr. *Fischler* Ignácznak tanácsára vagyona maradékaival Budapestre jött. Itt pár évig különféle állásokban próbálkozott (többek közt előadója volt a talmudegyletnek), de a neki megfelelő állást csak 1874-ben nyerte el, midőn a hitközség pénztárnokává lett, amely minőségben haláláig megmaradt.

A próbálkozás, valamint a megpróbáltatás éveiben soha muzsájához hűtelenné nem vált; minden szabad idejét a héber irodalomnak szentelte. Cikkeket és költeményeket irt különféle külföldi lapoknak, a »Hamagid«-nak, a »Haivri«-nak, a »Chavaczelesz«-nek és »Haszahar«-nak. Dolgozótársa és oszlopa volt a bécsi »Kochvé Jiczhak« gyönyörű vállalatának, de német cikkeket is irt a »Wanderer« és más bécsi lapoknak, melyekben a magyar kérdést lángoló hazaszeretettel tárgyalta. Philippon »Zeitung des Judenthums«-ának már a 40-es években volt szorgalmas levelezője. 1861-ben Lessing »Bölcs Náthán«-jának héber fordítását adta ki Bécsben, mely Bachernak egyik legszebb munkája. Leányát, ki az évben született, ennek emlékére »Recha« névre anyakönyveztette. Az előző évben Philipponnak »Enttrohnten« című 5 felvonásos drámáját fordította héberre. 1867-ben gyönyörű héber hymnussal üdvözölte felséges királyunk megkoronáztatását, szintugy 1868-ban a zsidó kongresszus megnyitását, melynek tárgyalásairól a »Hamagid«-ban közzétett héber levelei feltűnést keltettek.

1868-ban egy kötetet adott ki magyar költőkből. Petőfi, Arany, Kisfaludy, Kölcsey, Tompa, Berzsenyi, Czuczor, Tóth Kálmán számos költeményének sikerült héber fordításával; 1871-ben Eötvös halálára irt egy igen szép elegiát. Kisebb nagyobb dolgozatai minden évben jelentek meg és ezek 1879-ben ismét egy kötetben összegyűjtve láttak napvilágot. Frankl Lajos Ágoston verses dolgozataiból szintén egy kötetrevalót fordított le Kiadatlan költeményei több kötetre mennek.

Bacher Simon boldog volt muzsája mellett, de ennél is nagyobb boldogságot juttatott neki a jóságos gondviselés: gyermekeiben, kik büszkeségét és csak örömet képezték és akik ma tekintélyes társadalmi állást foglalnak el. Dr. Bacher Vilmos, a szeminárium felső tanfolyamának tanára, hírneves tudós, kit iriggyel tölünk a külföld. Pataki Bernát, a »Pester Lloyd«-nak jeles dolgozótársa (párisi képviselője), Bacher Emil, a Concordia gőzmalom igazgatója, Bacher Miksa a Ruszt Bernát cég prokuravezetője és Bacher Hermann, tekintélyes kereskedő.

Bacher Simon műveinek méltatását fentartjuk magunknak más idősakra. Sz. M.

Anthologia a zsidó klasszikus költőkből.

XXX.

Abraham ibn Ezra mint vallásos költő aratta legszebb babérjait. A vallásos költészet Spanyolországban egészen más irányban fejlődött, mint azt *Kalir* és kortársai minden költői érzék nélkül a IX—X. században kezdeményezték. A hymnuszok többé nem foglalkoznak az angyalok nagyságával és a szférák méreteivel, hanem leszállnak a földre és az emberi szívből meritik a vallásos érzelmeket.

Abraham ibn Ezra egész szívvel ragaszkodott az isteni eszméhez. A bűnbánatról és az irgalomról dalolt; de az emberi lélek gyarlóságából indult ki s nem az égiek szertelenségeiből. Éppen mert költő volt s az emberek közt élt, megfigyelve az élet apró hibáit, a bűnöket, melyek oly gyakoriak. Talán senki sem festette a zsidó lyrikusok közül oly megkapóan a magával meghasonlott embert, mint Abraham ibn Ezra engesztelő napra irt dalaiban.

Megtörve.

— *Abraham ibn Ezra.* —

*Értelmemmel pörre szállok,
Elismerem, hogy hibázok;
Hálba Uram majd kegyes lesz
S a vétkesnek megkegyelmez?*

*Önbibám tesz tanúságot,
Lelkemben hogy vágy tanyázott;
Durva gög honolt szívemben —
S szenvedélyem rabja lettem.*

*Könyű rezeg szempillámon,
Oh, mi későn kell belátnom,
Mind e világ hiúságát,
Tímő fényét, csalfaságát!*

*Mondhatom-e, én Istenem!
Egyedüli szent hitemben
Soba, soba nem botoltam
S mint a hó, oly tiszta voltam?*

*Hisz arczom is elárulja,
Hogy szívemet vihar dülja.*

Érzem, ah! mi gyöngye vagyok —
Nagy bűnömben leroskadok.

Felharsog a kúrtriadó:
Ébredj, ébredj ob halandó!
Élted tűnő, mint a levél,
Melyet felkap a futó szél,

Vélkes hitet s bűnt ki elvet,
Vészt arat meg veszedelmet;
De ha a jó utat járod,
Békéd lesz és boldogságod.

Lelkem! vigyázz, óvakodjál,
Földi létnek soh' se szolgálj,
Bár mint égi üdv elkábit,
Mint csalóka kép elámit.

Hova bujjam, hova fussak,
Haragja ha kél az Urnak,
Hova vigyem — mondd barátom,
Hova rejtsen gyalázatam?

Mit tegyek majd? — még nem tudom,
Szégyenem miként takarom,
Semmi jótett, semmi érdem —
Ki emel majd szót érdetem?

Mint a koldus utcasarkon,
Térdemet a porba bajtom;
Bűzke főmet megalázta
Nagy bűnömnek sokasága.

Vihar, vész már fenyegethet,
Rémes álmom nem rémülget;
Nem félek már bűnöm miatt —
Uram nyujtja oltalmamat!

Makai Emil.

H i r e k.

☞ Anyaghalmoz miatt lapunk jelen számából több közlemény kimaradt.

— **A főrendiház gyásza** A főrendiháznak f. hó 12-iki ülésén jelentette be az elnök, Szláv y karonaőr, másodelnök dr. Hirschler Ignác főrendi tag elhunytát, mely alkalommal a következőképpen emlékezett meg róla: »Mint kitűnő szemorvosnak neve az ország határain túl is ismert volt. De nem csak mint szemorvos, hanem mint emberbarát és jó hazafi is köztiszteletnek örvendett. Sokan, kik szemök vilá-

gának visszanyerését neki köszönik, kegyelettel fognak reá' gondolni. Méltó reá, hogy a magas ház résztvevőleg jegyzőkönyvileg emlékezzék meg róla (Helyeslés). — Ugyane gyűlésen báró Jósika Lajos halálát is bejelentette az elnök, s ennek emlékét méltatás után a következő mód kérte megtisztelni. »Kérem a magas házat, méltóztassék beleegyezni, hogy az elhunyt elvesztése fölötti fájdalom jegyzőkönyvileg fejeztessék ki, rávatalára az elnökség koszorút helyezzen és családjához részvétirat intéztessék. — Dr. Hirschler Ignác az első zsidó főrendi tag, kinek haláláról ő excellenciája megemlékezett, ennél fogva még nem tudta, hogy nem illik ilyen különbséget tenni közte és a nemzsidó főrendi közt. Hogy ő nagyméltósága Hirschlerben csak a kttűnő szemorvost látta, csak azt mutatja, hogy segítségét soh' sem vette igénybe, különben tán nem lenne olyan — rövidlátó.

— **A berlini központi bizottság pénzügyei.** A minapi conferencián Landau főkonzul a bizottság pénztárnoka elszámolt a segélypénztár állásáról. E szerint a berlini bizottsághoz 1.500.000 márkányi adomány folyt be, melyből eddigelé 1.013.000 márkát költöttek el. A kiadásokból a hamburgi segélybizottságnak 540.862 márkát, a königsberginek 120.000-et a stettlininek 96.400-at, a memelinek 41.893-at, a beutheninek 14.000-et, a mislowitzinak 10.000-et továbbá a thorni, lübecki, sehneidemühli és eydlkuheninek együtvéve 41.000 márkát utalványoztak. Mindezeknél fogva a pénztár mindössze még közel $\frac{1}{4}$ márkával rendelkezik.

— **A segélyactió Angliában.** Az orosz zsidók érdekében kifejtett mozgalom ez idő szerint sehol sem oly általános és intenzív mint Angliában. Az alább említettek kivül még a következő momentumokról tesznek jelentést. A vidéken mindenütt albizottságok alakultak, melyek olyan lelkesen versenyeznek a gyűjtésekben, hogy számottevő segélyt fognak a központi bizottság rendelkezésére bocsájthatni. A gyűjtések eredményét Birminghamból, Norvichból, Belfastból, Great Grinsbyből már beszolgáltatták. Az első helyen említett városban női bizottság is alakult, mely a menekülők közt való szétosztásra ruhákat készít. Manchesterben több fiatal tanuló összeállt, hogy megtakarított pénzét a szerencsétleneknek juttassa. Stocktonban keresztény papok megígérték, hogy az egyházban nyilvános istemisztelet alkalmával szónokolni fognak a földönfutók érdekében; több más vidéki városban a polgármesterek és a legelőkelőbb keresztény polgárok állottak a helyibizottságok élére s eme tényeket az egész angol sajtó rokonszenvesen üdvözli.

— **Az angolországi gyűjtések** teljesen megfelelnek azon várakozásoknak, melyek hozzájuk

fuzódnak. A legutóbbi jelentések szerint a gyűjtések sum-
mája 70.000 font sterling, vagyis 840.000 frt., ámbar a
vidék alig szolgáltatotta még be összes adományait.

— Az orosz nép nyomora és a zsidók.

A »Nowoje Wremja«, mely zsidóellenes ügyekben jól
szokott informálva lenni, nemrégiben azt jelentette, hogy
az orosz zsidók ellen újabb kivételes törvények vannak
készülőben. *Mestsersky* herceg a »Grashdanin«-ban erre
czáfolatot ír, s azt állítja, hogy az orosz kormánynak
most egyéb dolga is van, mint a zsidó kérdés rende-
zése, mely érett megfontolást és lassu eljárást igényel.
A »Novosti« a »Grashdanin« fejtegetéseihez megjegy-
zéseket fűz, melyekből adjuk a következőket: A nagy
népnyomor, mely az állam legjobb fekete földü vidékein,
olyan területeken, melyek a zsidó elem elől teljesen
el vannak zárva, dúl, ezen elemnek ártalmas és a föld-
művelésre való rossz befolyását illető közkeletű nézeteket
kell, hogy alaposan tönkretegyé. — Olyan szembeötlő
tény, hogy az állam azon részei, melyek az ugynevezett
»zsidólakta területet« képezik, és a jó meg gazdag
termés tényezőiben nem igen bővelkednek: — már régtől
fogva színét sem látták a rossz termésnek, vagy éppen
az éhínségnek, nem hagyható figyelmen kívül. Sőt azt
hiszszük, hogy a jelenlegi gazdasági inség alapokainak
kifürkészésénél komoly figyelemre volna méltatandó
nyugati területünknek Oroszország többi földművelő
részével szemben való *gazdasági fölénye*.

— **Az új hercegprimásról.** V a s z a r y Ko-
losról közli velünk lapunknak egy győri barátja, hogy
az a zsidókkal szemben mindig igen liberálisnak és
jóakarónak mutatkozott. Állítása jellemzéseül elmondja
a következőket: Mikor Vaszary még Győrött igazgató
volt, akkor Kruesz Chrizosztom, a néh. főpát, és az ő
nevenapja alkalmával a benézések székházának ódon
refectoriumában rendezett ünnepekre mindig hivata-
los volt a zsidóságnak képviselője is, s a mostani
hercegprimás sohasem vette zokon, ha a hivatalos
zsidó a nagy ebédekhez — csak fekete kávéra érke-
zett. — V a s z a r y győri igazgatósága idejében a
jelenlegi hercegprimás a zsidó ifjakat felmentette a
szombati irás kötelezettsége alól, sőt akárhányszor
maga buzdította őket vallásuk megtartására. — Az új
hercegprimás jó szívére és méltányosságára szép vilá-
got vet azon körülmény, hogy igazgatósága idejében a
zsidó rabbinak, tanítónak, vagy községi alkalmazottnak
középkorába járó fiát a tandíj kötelezettsége alól rend-
szerint fölmentette s e tekintetben Francis Norbert, a
jelenlegi győri igazgató, csak magas polczra jutott kitűnő
elődjét követi. — A győri zsidóság, ki eme nagy lel-
ket jellemző tényeknek közvetlen tanuja volt, most,
hogy Vaszaryt a királyi kegy és a római pápa Ma-
gyarország legelső főpapi székébe ültette, belső szük-
ségérzetből kifolyólag csatlakozik az új hercegprimást
ünneplők közé. Mint tudósítónk jelenti, a győri és győr-
szigeti egyesült izr. hitközség f. hó 8 ikán ez ügyben

közgyűlést tartott, melyen egyhangulag elhatározta, hogy
V a s z a r y Kolos panonhalmi főpátot hercegprimássá
történt kineveztetése öröme, valamint a szent Bene-
dek rendet, mely rend iskoláiban a zsidóságnak szá-
mos jelesét nevelte, mint a kitüntetés által legköze-
lebbről érdekeltet, szintén küldöttségileg fogja üdvözölni.

— **Előjáróhelyettes-választás** volt a mi-
nap a főváros IV. kerületében. A diszes állásra dr.
Horváth János esküdtet kandidáltak, mivel azonban
ez elfoglaltsága miatt az állást el nem fogadhatta,
maga helyett *Kramer* Miksa kereskedőt ajánlotta,
akit aztán egyhangulag meg is választottak. A IV. ke-
rületen kívül az V. kerületnek is zsidó az előjáróhe-
lyettese: *Beck* Dénes bankigazgató.

— **Dr. Böckelt elfogták.** A hirhedt német
antisemita vezért, mint Lindenfelsből (Hessen, Oden-
wald) jelentik, egy *antisemita* gyűlésen elfogták és két
zsandár átkísérte Bendheimba.

— **Brandes Georg**, a nálunk is jól ismert dán
író, ki hitsorsosunk a minap ünnepelte írói működésének
25-ik évfordulóját, mely — mint Kopenhágából jelentik
— inkább a szellemi szabadság előharcosának nyújtott
hódolat, mint jubiláris ünnep volt. A Brandes tiszteletére
rendezett banketten jelen volt Dániának minden ki-
tűnősége és ünnepelte a skandináv éjszak szellemi
életének üttörőjét, ki még ma is küzd eszméi fejlő-
dése érdekében. A számtalan üdvözlés között ott volt
Ibsené, Björnsterneó és Kjellandé is. A nagyarányu
ünnepeket este fátylasmenet zárta be, melyben a
művészek, könyvnyomók és több munkástestület zászló-
san vettek részt.

— **Csinos felsülés.** Az antiszemita vak-
sága annyira megverte a francia kamarának egy tag-
ját, *Laurt*, hogy a f. hó 12-iki ülésen, miután *Rou-
vier* pénzügyministert avval vádolta, hogy Francia
ország pénzügyeit kiszolgáltatta a zsidóknak, egyene-
sen azt követelte, hogy a zsidó pénzembereket egytől-
egyig üzzék ki Franciaországból. Az általános ellen-
mondással találkozó indítványra *Rouvier* pénzügy-
minister kurtán csak annyit válaszolt, hogy a kor-
mány, mely az ilyen ajánlatot csak megfontolásra is
venne, egy óráig sem volna méltó a kormányra. (Tet-
szés, közbekiáltások: Igen helyes.) Ennélfogva *Laur*
indítványára nem is válaszol, csak azt kérdi, Francia-
ország érdekében való volna-e, ha a párisi piacnak
oly fontos tényezője, mint *Rothschild*, Franciaországból
elhelyezné székhelyét? A kamara ezután 400 szó-
többséggel a napirendre tért.

— **A főváros nyelvéről** érdekes kimutatást
közöl dr. *Kőrösi* József, a statisztikai hivatal tudós ve-
zetője. Ránk nézve a hitfelekezeti szempont lévén
irányadó, a főváros nyelvének e szempontból való vi-
szonyait regisztráljuk, melyek a zsidóságra igen ked-
vező fényt vetnek. Magyarság tekintetében a zsidófe-
lekezetbeliek második helyen (88.6%) állanak, előttük

mint tíz évvel ezelőtt egyedül a helvétek (98%) állanak, az ágostaiak (82 3%) és a katolikusok (79 6%) pedig utána következnek. A növekvés az izraelitáknál az előző népszámlálás adataihoz képest 10%. — A német és tót nyelv minden felekezetenél csökkent, mindazonáltal németül legtöbben (88 3%) a zsidók közül értenek, utána következnek a katolikusok (76 9%), az ágostaiak (75 1%) és a helvétek (38 6%). Általános nyelvismeret tekintetében szintén a zsidók állanak első helyen; a három főnyelvet (magyar, német, tót) 70%-juk beszéli, az ágostaiak közül 61 1%, a katolikusok közül 52 2% és a helvéliek közül 27 2%.

— **A főváros közgyűlése** az izr. kórház után kivetett 14.000 frtnyi kövezeti járulékot, mint az előző évben úgy az idén is elengedte.

— **900 orosz zsidó család** érkezett Marseillesbe, úgy jelentik a »P. Lloyd«-nak f. hó 11-iki kelettel Párisból. A viharos tengeri úton érkezettek Buenos-Ayres felé folytatják útjukat.

— **105 orosz zsidó menekült** érkezett a minap Corkba (Irland) férfiak, nők, gyermekek. E menekülők az »Edam« nevű holland gőzösön utaztak, mely azonban útközben felmondta a szolgálatot és utasai a Quencestownba igyekvő »Scythia« hajón voltak kénytelenek útjukat tovább folytatni. Eredetileg 300-an voltak, de Queenstownból szétszéledtek, s csak egy részük, az említett 100 érkezett Corkba, hol őket az ottani zsidók fogadták és a legszükségesebbekkel ellátták. — A londoni és dóblini segélybizottságok távirati megkeresésre 750 fontot küldtek a menekülők számára.

— **Útlevel láttamozás akadályokkal.** A »Köln. Ztg.« szerint az orosz főkonzulok ismét megnehezítik a zsidó kereskedők útleveleinek láttamozását és legtöbbször csak a jövedelmi adófizető voltukat bizonyítani tudó nagykereskedőket bélyegzik felül.

— **Haláleset.** Pollak Bernát bécsi nagykereskedő hunyt el f. hó 8-án Bécsben 74 éves korában Pollak főként fakereskedéssel foglalkozott, annak idején a hatarszéli erdők vásáriói közt szerepelt, és nagyszállításokban vett részt. A megboldogultnak özvegye *Wabermann* Mór orsz. képviselőnek édes testvére.

— **Az emancipáció emlékére.** A francziu zsidók emancipációjának 100-ik évfordulója alkalmából *Levy Cerf* ismert párisi jótévő azt ajánlotta, hogy a francia zsidóság örök emlékül teremtsen egy segélypénztárt, melynek kedvezményeiben mindenki felekezeti, kor és nemre való tekintet nélkül részesülhessen. Az ajánlat valószínűleg testet ölt.

— **Új izraelita népkönyha** nyílik meg e hó derekán Berlinben. — Az intézet létesítésének és működésbe helyezésének költségeit Abraham Herrmann viselte.

— **Kegyeletlenség.** Trencsénből küldtek be nekünk egy újságszeletet, mely a következő esetet mondja

el: *Scheibner* Adolf ottani vendéglős 72 éves korában elhunyt és hült tetemeit, mivel az izr. község temetkezési kocsija rövidnek bizonyult, a város *szemes* kocsiján vitték az örök nyugalom helyére. E tényről avval indokolják, hogy a zsidó községnek orth. tagjai nem akartak beleegyezni abba, hogy a temetéshez a keresztények gyász-kocsiját vegyék igénybe, állítólag azért, mert kereszt van rajta. Mivel azonban egyrészt a kereszt a gyász-kocsiról eltávolítható s azt ez esetben könnyű lett volna kieszközölni, másrészt pedig a Mihálován válon is kivihették volna a temetőbe. éppenséggel nem forgott fenn ok arra nézve, hogy a szemeteskocsival kegyeletlenséget kövessenek el. A hihetetlennek tetsző esetet különben főként azért közöljük, hogy módot nyujtsunk a czáfolatra elkövetőinek, kik annak elmulasztása esetén önmagukra mondják ki a kárhoztató ítéletet.

— **A delegációból.** A magyar delegációznak zárszámadási bizottsága elnökévé *Wabermann* Mórt választotta meg.

— **Egy zsidóüldöző orosz kormányzó vád alatt.** Grivenetz lithvaniai kormányzót, ki a hatáskörébe eső területen embertelenül üldözte a zsidókat és sok zsidó családot koldusbotra juttatott — lengyel lapoknak Vlnából érkezett értesítése szerint — egy elboesájtott hivatalnoka bevádolta, minek folytán ellene különféle sikasztások és szabálytalanságok miatt a vizsgálatot elrendelték. A kormányzó ur a telke után köteles adónak alig harmadrészét fizette és gazdaságán sck alárendelt hivatalnokát alkalmazta, akik ez okból kénytelenek voltak saját kötelességeiket elhanyagolni. Az eset nagy feltűnést kelt.

— **Szegény gyermekek öröme.** A csabai izr. hitközség kebelében fönnálló krajczár-egylet f. hó 8-ikán az izr. iskolának 37 növendékét téli meleg ruhával és lábelivel, 60-at pedig szükséges tankönyvekkel látott el.

— **Szabad-e a zsidó holttestet elégetni?** Erre a kérdésre adott nemrég lágadó választ dr. Adler H. a londoni chiefrabbi. Egy rangosabb londoni hölgynek, ki sok éven át gyakorolt jótékonyásával ismeríté tette a nevét, az volt az utolsó kívánsága, hogy holttestét égessék el. Férje dr. Davis eleget tett kívánságának és engedélyt kért az angol zsidók egyházi fejtől, hogy a hamvakat a zsidó temetőbe helyezhesse el. A megkeresésre dr. Adler azt válaszolta, hogy »ugy a zsidó törvények, valamint a hagyományok megkövetelik a holttest eltemetését és a porrá égetését méltatlannak és meggyaláznak tekintik.« A válasz során aztán elmondja dr. Adler, hogy sokszor a zsidó temetőben való eltemetés az egyetlen kötelék, mely a zsidót hitbéli testvéreivel összeköti. Ha az eltemetés helyébe az elégetés lép, akkor küszöbén állunk annak a veszélynek, hogy az az utolsó kötelék is elszakad. — Eme érvekre bizonyára az elhunyt is megmástitotta volna szándékát. — Mindazonáltal rabbitanácsot ült a kérelem fő-

lött való döntés czéljából, mely hivatali elődjének (dr. Adler apjának) véleményét fogadta el. Eszerint nincs törvény, mely a már elégetett holttest hamvának eltemetését tiltaná, amiért ezt meg is engedték; de tiltakoznak az ellen, hogy ezen eljárásuk a hullaégetés helyeslésének tekintessék és kívánják, meg óhajtják, hogy egyetlen hitbeli testvérüknek sem lesz olyan utolsó kívánsága, mely a zsidó vallási törvényeknek súlyos sérelmét foglalja magába.

— **Uj orvosok a pesti izr. kórháznál.** A pesti izr. kórházhoz dr. Spitzer Márk és dr. Adler Nándort másodorvosokká, dr. Schwarz Bélát pedig segédorvossá választották meg.

— **Adomány.** Sorger Samuel pancsovai fakereskedő a város zsidó szegényei között 8 öl tüzelő fát osztatott szét.

— **Hitközségi titkárválasztás Győrött.** Az egyesült győri és győrszigeti izr. hitközség képviselőtestülete — mint levelezőnk írja — nagy érdeklődés közepett töltötte be a Klein Henrik ügyvéd, hitközségi titkár lemondása következtében megüresedett titkári állást. A 40 szavazó közül 35 jelent volt meg. Berkes dr.-ra a veszprémi hitközség titkárára 14, Boskovitz Dávid ügyvédjelöltre pedig 19 szavazat esett, két szavazólap üresen maradt. Így Boskovitz választott titkárrá.

— **»Az osztrák izr. Unio«** Bécsben elnöke, dr. Grünfeld vezetése alatt, a jelen téli évadban a minap tartotta meg első gyűlését, melynek tárgyát dr. Güdemann-nak Grätz H.-val és az ő nagy történelmi művével foglalkozó felolvasása képezte. A felolvasó, ki Grätzzel személyes összeköttetésben állott, a legelőkelőbb körökből kikerült nagy férfi és női közönség előtt ismertette Grätz érdemeit, melyeket főként az által szerzett, hogy nagy történelmi művének megírásánál nem annyira a tudósokat, mint inkább a közönséget tartotta szem előtt. Hogy a zsidó történelem tanulásának vágya az utóbbi időkben az ifjuság között lábrakapott, az Grätznek tudandó be, aki különben a szóbeli előadásnak éppenséggel nem volt mestere, de amit a természet megtagadott tőle a katedrán, azt bőven kárpótolta írásaiban. Elmondta a felolvasó, minő akadályokkal kellett Grätznek megküzdenie, míg 12 kötetes művének első kötetéhez kiadót talált s hogy nagy vállalkozását is milyen kevésre becsülték, azt Zunz mondásával illusztrálta, aki mikor neki Grätzet, mint történetírót bemutaták, Jostnak 25 évvel ezelőtt megjelent zsidó történetére czélozva így szólt: »Már megint új írója akadt a zsidók történetének!«

— **Cseh hála.** Pilsenben a napokban egy gyűlésen elhatározták, hogy cseh-antiszemita egyület alakítanak, melynek tagjai a csehországi zsidóknak és németeknek hadat izennek a gazdasági téren és tőlük ezentul semmit sem fognak vásárolni. — Az egyület-alakítók tényének jellemzésére Frankel pilseni csász. tanácsos a »N. Fr. Pr.«-ban, mint Herz Eliz asszony végrendeletének végrehajtója, elmondja, hogy az

asszony zsidó létére 40,000 frtos alapítványt rendelt, melynek 2000 frtnyi kamataiból évente tekintet nélkül a felekezetre, 4 Prágában vagy Pilsen környékén született iparos önállósítása segitendő elő. A Pilsenben uralkodó viszonyok folytán e segélyen legtöbbször csehek részesülnek, ami egyébiránt a polgármester hivatalos jelentéséből is kitünik. Az 1886, 1887. és 1888. évi kimutatások szerint a következő csehek kaptak egyenként 500 frt segélyt: Stumanni szabó, Botluka nyerges, Brotawald könyvkötő, Frank czukrász, Pav kályhás, Kucera asztalos, Havel asztalos, Pochazka fodrász, Krakos szabó. Pilsenben bizony csehül áll a hála is.

— **Biblia-tanítás eredeti szöveggel.** A bécsi hitközség elhatározta, hogy iskoláiban a biblia-tanítást ismét eredeti szöveggel végezteti. A tartományi iskolai felügyelőség e határozatot megerősítette s a lefolyt héten már gyakorlati kiviteléhez is hozzáfogtak.

— **A zsidók átlagos kora.** Európában, mint egy sveizi tudós kiszámította 48 év és 9 hó, a keresztényeké 36 év és 11 hó, tehát a zsidóké 11 év és 10 hóval kedvezőbb.

— **A poseni izraelita leánynevelő intézet,** mely már 19 esztendeje működik, mult hó 20-ikán avatta fel saját házat. Az épület egyszerűsége dacára e yes ti magában a modern építési technika vívmányait az egészségügyi kívánalmakkal.

— **A Russo jewish commitee** Londonban a berlini központi bizottság számára ismét 5000 font sterlinget utalványozott, Moszkvába pedig 200 font sterlinget küldött oly rendeltetéssel, hogy belőle fedezék azon kiutasítottak szállítási költségeit, kiket különben eltoloncolnának. Az egyesület egyébiránt a minapi gyűlésen azt is elhatározta, hogy Berlinbe, Hamburgba, s a kontinens más olyan városaiba, melyeket a menekülők utba ejtenek megbízottakat küld, hogy az az ottan folyó segélymunkálatokról és azoknak hogylétéről teljes képet szerezhessen.

— **A szentföldre menekült orosz zsidók érdekében** a londoni »Choveve Zion« egylet 1000 aláírással ellátott kérvényt intézett az angolországi orosz bizottsághoz, melyben a török kormánynak utóbbi intézkedései folytán reményükben esalódott földönfutók számára a következőket sürgeti: 1) Küldessék Palesztinába egy a kalmas és megbízható egyén, ki ott intézkedjék az iránt, hogy az oda bevándoroltak a már létező különféle koloniákban telepíttessenek le, vagy más módon történjék róluk gondoskodás; 2) Kerestessék meg a török kormány, hogy mindazoknak adja meg honosságot, kik már letelepedtek. 3) Azon személyek, kik még nem vettek földet, vagy akik számára már nem jutott belőle segélyezendők és számukra kereset forrás teremendő.

— **Katholikus papot ünneplő zsidók.** Az

áramsterdami paduai Szt.-Antal egyház lelkésze *Burgmayer*

a minap ülte működésének 50-ik évfordulóját. A templomot, melynek papja jubilált, rendszeren Mózes- vagy Áhronegyháznak szokás nevezni, mert belsejében, valamint a külső diszitése között is meg van a zsidók e két vezetőjének szobra. E templom különben arról is nevezetes, hogy a zsidó negyednek kellő közepén álls építéséhez annak idején a zsidók is nagyobb összegeket adományoztak. De hogy a dologra térjünk, hát elmondjuk, hogy a jubileum hírére Mózes és Áhron hú utódjai is szervezkedtek, hogy megünnepelhessék a kath. papot. Bizottságot küldtek ki, üdvözlő feliratot készítettek, ajándék tárgyra gyűjtöttek, s elmentek az ünnepi misére. A megszokottnál kissé több szabadsággal cselekvő zsidók mindezen felül este még concertet is rendeztek a kath. lelkész tiszteletére, akivel, mint mind-ebből kitetszik, nagyon jó lábon állhatnak.

— **Mexico az orosz zsidók érdekében** czi men a »Rivista financiera Mexicana« cz. hivatalos lap cikket közöl, melyet a következő kivonatban ismertetünk: Az a hír járta, hogy a »Montesey és mexicói golf. vasut« igazgatósága Hirsch bárónál és barátainál oda igyekezett hatni, hogy az orosz zsidóknak a nevezett vasut mentén való letelepítését kieszközölje. Kétségtelen, hogy az említett vasutvonal mentén Monteseytől egészen a Tampicói kikötőig a föld igen alkalmas a gyarmatosításra. A föld gazdag, a víz elegendő, erdőség sok is van és az éghajlat minden kívánalomnak megfelel. E vidéken állandó a tavasz. Kávé, cukor, rizs, narancs, banán és mindenféle gyümölcs könnyen termelhető. Egy különös fajta lábasjóság, melyet »feketének és barnának« neveznek, sikerrel tenyészthető és hizlalható. A vasuti és hajózási összeköttetés kitünő. Mindehez azon lényeges körülmény is járul, hogy a föld még most olesó, noha nemsokára ára emelkedni fog. Végül elmondja az idézett lap, hogy Hirsch báró és emberei átkutathatják az egész világot, de az orosz zsidók számára sehol sem fognak olyan alkalmas gyarmatosítási helyet találni, mint a fent említettet. Ezenfelül Mexico más részeiben a Golf parton, az Isthmuson Tehuantepectő kezdve, továbbá Chiapasban és Tabascoban a Mexico-Pacific vasut környékén is igen alkalmas területek volnának kiszemelhetők.

— **A marokkói zsidók helyzete** nem valami kedvező. Mult havi kelettel azt jelentik, hogy az ottani muzalmánoknak fanatikus gondolkodásmódja miatt sok az elszenvadni valójuk. Ezért állandó köztük az izgatottság. Az arabusok utóbb majd hogy föl nem égették a zsidó negyedet, s azonfelül fosztogatással s tetlegeséggel is veszélyeztetik biztonságukat. Mellahba a minap több arabs lelkész érkezett, kiket éppen akkor értek tetten, mikor egy ellopott zsidó gyermeket ki akartak végezni, hogy a tévhit szerint a gyermek kivégzése folytán rátaláljanak a rejtett kincsre. A bü-

nöst a pasa elfogatta. Az eset azóta ismétlődött minnek folytán a gyermeklopáson tetten ért arabusok és zsidók közt véres összeütközésre került a dolog, olyannyira, hogy a kaid parancsára a katonaság is közbelépett. A pasa fiának erélyes föllépte, ki távollevő atyja helyett kormányzott, utóbb rendes mederbe terelte a viszonyokat. Azóta egy 12 éves fiúnak kitértése folytán újabb surlódások merültek fel a zsidók és a hatóságok között, mely egyelőre a szorongatottak engedésével végződött. A fiu atyja egy Alroc Jakab nevű honosított franczia azonban nem hagyta abba a dolgot, hanem a franczia konzulnál megindította az orvoslás iránti eljárást.

— **A galicziai nagybirtokosság.** Az osztr. statistikai hivatalnak az imént közzétett jelentése szerint a galicziai 4493 nagybirtokos közül 557 zsidó, kik összesen 591,893 hold földet, vagyis a nagybirtoknak 11%-át művelik. E földek azonban nem benszülött, hanem külföldi zsidóké, minők Popper báró és Grödel testvérek, kik szintén idegenektől vásárolták.

Burián Mór

jőnevű, immár megnagyobbított

könyvnyomdáját

november hó 1-én

Bálvány-utcza 2. sz. házba

(Mocsonyi-féle ház) tette át.

Kohn Arnold

gazdag sirkőraktárát
(Vácikörut 14, szemben az Andrásy-
ut torkolatával

ajánlja mindazok figyelmébe, kiknek a sirkőállítás szomorú kötelességét kell teljesíteniök.

Szép és pontos kivitelért és lehetőleg olesó megszámitásért kezesdik a czég jó hírneve.

— Szombaton és ünneppapokon zárva. —

Univ. Med. Dr. **RENNER**

vizgyógyintézete

Budapest, VII., Valero-utca 4. sz.

Az intézet, (mely az 1872-iki év óta) fennáll, a Hidrotherapia minden modern eszközeivel van ellátva. Ugyanott a természetszerű kezelés mellett sikerrel gyógyíthatók:

1. **A különféle hátgerincez és idegbajok**, Hysteria, Hypochondria, Melancholia. álmatlanság, fejfájás stb.

2. Szédülés, vértorlódás, vérszegénység, hószám-zavarok, **nemi bajok** és **általános gyengeségek**, midőn ezek minden egyéb szer hatásával daczolnak.

3. Gyomorbélhurut, székrekedés, a belek renyhése, puffadtsága, hasbeli pangása stb.

4. Rheumás bajok.

Télen igen czélszerű berendezés.

Árak mérsékeltek. Prospectus kívánatra.

Bentlakók és bejárók felvétetnek.

☞ TELEFON 1049. ☞ 24-5

EGYESÜLT KEZTYÜGYÁR FEHÉR és HENDL

Budapest, Andrassy-ut 30. szám.

10-8

Fiók üzletek:

Andrassy-ut 11. és 37. sz.

Koronaherczeg utca 5. szám.

Ajánlják dűsan felszerelt raktárukat és a legjobb minőségű acél és rugantyu sérvkötőket, továbbá hassérvkötők rugantyu-harisnya, irigateur, suspenzor szarvasbőr párna, nadrág és takaróknak. Sérvkötők acél rugóval 2 fttól 6 frtig. — Nagy raktár a legfinomabb francia és amerikai különlegességekben úgy mint rugantyu és halhólyagban 2 frt, 4 frt és 6 frt tucatonként.

Megrendelések a legpontosabban eszközöltetnek

BUTOR

részletfizetésekre

Ehrentren és Fuchs testvéreknél kapható

Andrassy-ut 41. sz.

5-5

Minden

VÉGELADÁST

felülmul olcsóságban

saját gyártmányunk.

Árjegyzéke:

1 drb creton paplan	—	—	—	—	1.70
1 » vörös rouge paplan	—	—	—	—	2.—
1 » satin cachemir paplan	—	—	—	—	3.40
1 » atlasz cachemir paplan	—	—	—	—	4.50
1 » atlasz paplan	—	—	—	—	8.50
1 » tengerifü matraccz	—	—	—	—	3.50
1 » tengerifü matraccz 3 részben	—	—	—	—	4.50
1 » lószőr matraccz	—	—	—	—	10.—
1 » lószőr matraccz 3 részben	—	—	—	—	14.—
1 » ruganyos ágybetét	—	—	—	—	10.—
1 » ruganyos matraccz	—	—	—	—	14.—
1 » szalmazsák	—	—	—	—	2.—
1 » ablak tunisz-függöny	—	—	—	—	2.80
1 » asztal, 2 ágyterítő ripsz	—	—	—	—	3.60
1 » asztal- 2 ágyterítő bouret	—	—	—	—	7.—
1 » asztal- 2 » » prima	—	—	—	—	9.50

Szőnyegek dus választékban, méterje 24 krtól feljebb

GICHNER SIMON ÉS FIA

paplan és matraccz-gyárosok

Budapest, VII., Erzsébet-körút 22. sz.

Kereskedők előnyben részesülnek.

Gácsi posztógyár

Budapest, Fürdő-utca 10 sz.

Van szerencsénk ezennel a n. é. közönség szives tudomására hozni, hogy miként az előző években, úgy az idén is mindennemű **posztó- és gyapju-divatkelmén** kívül **pokrócokat** is gyártunk tiszta gyapjuból, melyek a közforgalomban előforduló silányabb árakat tartósság tekintetében jóval fölülmulják. A lópokrócokat 136 cm. széles, 3 pár nagy, vagy 4 pár kisebb lóra való, sima, szürke és kockás színben, valamint 155 cm. széles, 5 legnagyobb lóra való, sima és szürke-vörös esikosszínű végekben gyártjuk, melyek ára végenként 26 frt bármely vasuti- vagy gőzhajó-állomásra lérméntve szállítva, ugyszintén finom, drappszinű (ugynevezett ango:) **lovagló-takarókat** darabonként 9 frt-jával, kék vagy vörös posztóval szegélyezve 10 frt,

Mi történik az amerikába menekült orosz zsidó üldözöttekkel?

Az orosz földönfutók végtelen serege előtt az Északamerikai Egyesült Államok képezik azt a lángoszlopot, mely őket az új Egyiptomból elvezérel. A Hirsch báró argentiniai gyarmatai sokkal újabb keletűek, hogysen a menekülöket, azoknak hire-neve, való vagy képzelt előnyei vonzani tudnák. Azonfelül erre a készülöfélben levő új otthonra nézve ki van vetve a census szám szerint és a képességek mérlegelésében, mert az aggodó gondosság nem akarja csöbörből vederbe juttatni a szerencsétleneket.

Egy ország van nyitva, melynek földje a megcsontosodott közföfogásban az új hazát keresők előtt szabad: s ez Északamerika. Ide özönlik szerencsétlensége elől futva a menekülök tömege elképzelihetlen számban a saját jószántából, és ide küldi őket a saját bőrét féltő Europa — statisztikailag összeállított mennyiségben. A földönfutók visznek magukkal nyomort, kétségbeesést, hallatlan szegénységet erőben, képességben, pénzben — egyéb utraváló nem jut a számukra ettől a mi humánus világ-részünktől.

Hogy vajjon mi lesz belölük túl a tengeren: arra senki sem tudott megfelelni. Minket is hasztalan ostromoltak a kérdésekkel, nem tudtunk felvilágosítást adni. De most sikerült megszerezni azt a hivatalos jelentést, melyben a múlt hó 20. és 21-én tartott berlini konferencián a newyorki segély-actio képviselője dr. Goldmann beszámolt a menekültek sorsáról.

Alább megtatálja az olvasó, ezt a szomorú képet, melyre az amerikaiak legönfeláldozóbb jötevőség szórja világító sugarait.

Nem kevesebb mint 150—200,000 elüldözött testvér nyomorog egyetlen, igaz hogy nagy, városban, terhére esve önmagának, *kiélve* a saját vérbeliei minden tehetőségét és reá ne rezedve minden rendü és rangu közjótékonyágú intézményre. Ez a mi vén világrészünk szeme nem hord az ujba; nem lát túl az oczeánon és nem szolgálhat közvetlenül a szívéhez az összezsufolt szerencsétlenség okozta részvét. Mi pihenő, megállás, lélekzetyét nélkül küldjük a hazát keresőket át a tengeren a nagy bizonytalanságba: boldoguljanak ott. Ha utiköltséget

adunk s kielégítjük a *ma* szükségletét, azt hiszszük, eleget tettünk. A jövő legyen a tengerentúliak gondja!

Való, hogy az európai zsidóság így is ropant adóval járul a mentő munkálatokhoz; tény, hogy bámulatos tevékenységet fejt ki; de amit tett és tesz, mindaz még csak egy csepp, mely az esőt szomjuhozó földre hull.

Ha van okunk attól tartani, hogy az üldözöttek a saját viszonyainkat veszélyeztethetik; ha féljük a pillanatot, melyben a hazátlanok Európát fogják elözönlenni; ha rettegjük a *lehetőséget*, hogy a menekülök közibénk telepedhénének: akkor legelső kötelesség *méltányolni azokat a terheket*, melyeket szerencsétlen vérbelieinknek Amerikába való küldésével az ottani zsidóságra kivetünk. Mert az sem kimerülhetlen; ha nem sietünk terhei reánk nézve köteles részének átvételére, akkor meg fog kezdődni a *vándorlás visszafelé*, amint hogy arra már is vannak példák; kárba fog veszni mind az az anyagi erő, mit most fáradsággal lehetett felhajtani, és *előlről kezdődhetik a dolog!*

Europa minden államában többet tesznek mint minálunk. Angolországban néhány nap alatt közel egy millió forintot gyűjtöttek, a berlini központi bizottság bevétele pedig 1.500,000 márka. Nálunk a két rendbeli gyűjtés összevéve (mert az orthodoxok külön gyűjtést rendeztek) alig 140,000 frt, melyhez orth. részről közel 17,000 frittal járultak.

E summa az említett két gyűjtés összegéhez mérten csekélység. Mi sem vagyunk kevesebben, mint a német és angol zsidók, s a vagyoni különbség sem lesz olyan nagy arányú, mint a gyűjtött összegek közt való aránytalanság.

Indítsák meg nálunk a gyűjtést újra, új erővel és áldozatkészséggel és kik az amerikai *tulterbelt* zsidók terhein segíteni igyekeznek, illetőleg kik legelőbb felismerték a teendő sulypontját: legyünk mi az elsők.

Az alább közölt kép eléggé bizonyítja, hol legszükségesebb a segély, melyet a szerencsétlenek sorsa és a saját érdekeink is megkívánnak.

*
Dr. Goldmann, a new-yorki segélyactio delegatusa a berlini konferencián a következőkben ismertette az orosz zsidóknak Amerikában való helyzetét:

Mindenekelőtt kijelentette, hogy az orosz »zsidókérdés« sulypontja Amerikában és nem Európában

van. Brazília, Argentína, Palesztina, Syria számot tehetnek a jövőben, a mai égető szükségén azonban nem igen segítenek. Az amerikaiak szívesen megteszik a tőlük telhetőt, de legyen a nekik kiosztott rész arányos, igazságos és kivitele lehetséges. E két szempontnak figyelmen kívül hagyása szomorú következményekkel járna Amerikára s különösen az orosz zsidókra nézve. Ezenfelül még két dologra kell ügyelni: az Egyesült Államok törvényeire s azoknak a kormány részéről történő magyarázataira, továbbá a közvéleményre. A szónok ezután fejtegette a szegények (paupers) bevándorlására vonatkozó törvényes intézkedéseket és azoknak a hatóság részéről történő végrehajtását, mely igen szigorú, és miután még arra figyelmeztet, hogy Amerika közvéleményét nem kel túlbecsülni, így folytatta ismeretetését.

»De mindenek előtt az a kérdés, minő eredményt tudunk felmutatni? Mit tettünk a szerencsétlen menekülők javára és — ami a legfontosabb — jövődjük érdekében? . . . Minők a viszonyok New-Yorkban?

Newyork városában ez idétt nem kevesebb, mint 150—200.000 orosz zsidó tartózkodik. 1889. október 1-je óta a legpontosabb statistikát vezetjük a bevándorlásokról. 1881-2-ben a bevándorlók száma 20.000 volt, kik közül 3000-et visszaküldtünk. 1883-ról nincsen adataink. De 1884 év október hava óta *New-Yorkba 218,900 zsidó bevándorló érkezett, kiknek 85%-a Oroszországból került ki.* A folyó év nyarán censust tartottunk, s ez alkalommal kitűnt, hogy 175,000 orosz zsidónak kell lennie; de e szám helytelen becslés folytán 20-25,000-rel nagyobb a valóságnál. Azonban ez csak a kikötőkbe érkezettek summája.

De ezenfelül Newyorkba Amerika más városai-ból is sokan érkeznek. Ez a sok szegény ember mind egy negyedben tömörül össze és némely házakban oly mérvben, hogy a közegészségügyi hivatalnokok sokszor kénytelenek közbelépni. Nyomorult házak szűk szobáskáiban 6—13-an élnek, levegő és tisztaság híján és ily viszonyok közt lehetetlen, hogy az erkölcsiség is kárt ne szenvedjen.

Newyorkban olyan ghattó támadt, melynek párja nem akad a föld kerekén s a mely napról-napra növekszik. Az emberek összezsúfolódnak szükségből, tudatlanságból és azok tudatos vezetésének híján, kiknek őket vezetniök kellene és kötelességük volna. És ez emberek életmódja is szivettépő. Kevés az étel, a ruha rongy, a gyermekek csak egy szál ingecskeben, a nők piszkosan, a lig, alig győzve a külső tisztességet, a férfiak olyan ágról szakadt külsejűek, hogy a magát becsülő munkás nem állhat velük egy sorba, s a külsőségekre is ügyelő munkadó nem adhat nekik dolgot.

Miért olyan szomorú e kép? Arra is megfelelő a szó.

A kivándorlók napokon át tartó utazás után érnek a határszélekre, ahonnan az étellel való ellátás után lehetőleg gyorsan a kikötőkbe küldik őket. Sokszor csak éppen annyi holmival érnek ide, ami éppen rajtuk van és kénytelenek gyorsan a földéltre szállni, hogy 10 nap múltán kiköthessenek Amerikában. Soknak van hajójegye, sok meg vagyonának utolsó maradványából vásárolja meg azt, vagy más uton módon igyekszik azt megszerezni. Legtöbbjük meg sem állva, igyekszik vagyon, ismerős, keresesforrás nélkül Amerika felé.

S mi történik az emberekkel, ha partra szállottak? Az Egyesült Államok kormányának alkalmazottjai fogadják őket. Azok, kiknek van némi vagyonkájuk, hamar megtalálják a kivezető utat s nekünk kevés dolgot adnak. Némelyeknek az ország különböző részeiben rokonaik, barátjaik s részben annyi pénzük is van, hogy ezekhez utazzanak, másoknak azonban erre sem telik, s mihelyt lehet, ezeket mi küldjük rokonaihoz.

E szám azonban igen csekély; a tulnyomó nagy rész Newyorkban marad, mert sem pénze, sem rokonai nincsenek, kik fölkeresni tudnák, vagy akarnák. Ezekre nézve azután megkezdődik a hatóságokkal való küzködés — az otthonért. A newyorki bizottság és egyes jótévő zsidók, ahol szükséges, ovadékkal biztosítják, hogy a bevándorlók az államnak vagy a községnek nem fognak terhére esni. *Egy-egy ovadék 2000 dollár.* Ha a bevándoroltak e veszedelmet lerázták a nyakukról, akkor bemehetnek az ígért szabad földjére. Ez rendszeren 3—6 napot vesz igénybe.

És mi a sorsuk azután? Azokat, kik teljesen vagyontalanok, néhány napra elszállásolják. Hogy hol és mint kapnak ennivalót, azt a szólok annak daczára, hogy egy esztendeje szemléli e viszonyokat, nem tudja. Valószínűleg úgy áll a dolog, hogy legtöbbjének van egy pár garasa; másrészt azonban bizonyos, hogy a régebbi orosz bevándorlók a jótékonságnak szép tanujelét adják, amennyiben honfitársaikat néhány napra ellátják a szükségességekkel. Az amerikaiak jó véleménynyel vannak orosz tesivéreikről.

Az érkezettek néhány óra múlva jelentkeznek a segélybizottságnál, mely a Hirsch báró alapítványából és az »United hebrew charities«-ból áll. Az United hebrew charities épületében és az előtte lejátszóó jelenetek leírhatatlanok. Hónapok óta 2—3 rendőr áll a bizottság szolgálatában, hogy a hivatalos helyiségekhez való tolongásnak, szinte ostromnak gátot vessen.

Naponkint 1000 ember jó segílyt kérni, természetesen száz, meg száz féle segílyt. Az United hebrew charities hivatalnákait két év óta meg kellett kétszerezni, úgy, hogy most 2 fő és 20 más belső és külső hivatalnok működik. Hirsch báró irodája egy főhivatalnokot és 8—9 ügynököt alkalmaz. Ezenfelül

szükségessé vált, hogy a bizottságnak több tagja csaknem állandóan ez ügynek szentelje egész idejét.

Minden, a bizottság elé került kérelmezőt meghallgatnak, és megvizsgáltnak, de nem alaposan, mint az szükséges volna, hogy a legjobb intézkedést tehessék; a nagy tolongás erre időt, s az *anyagi eszközök szűk volta szabad kezet nem enged.* Az United hebrew charities irodái két osztályt foglalnak magukban: az egyik a munkaközvetítést végzi, a másik szétosztja az alamizsnákat és egyéb segélyeket. A munkaközvetítő irodának vezetője *Reichow* Arthur, ki itt 7 év óta működik, ép az idén adott terjedelmesebb jelentést, mely azt hangsúlyozza, hogy a menekülőknek munkával való ellátása a legégetőbb szükség. Ez okból 6 Amerika minden városával, melyben gyár, vagy nagy ipartelep van, összeköttetésben áll, hogy az emigránsokat ily módon szét tudja osztani. Naponként 40—50 munkaadó kérdezősködik különösen kézművesek és olyan családok után, melyekkel 16 éves leányok vannak. Ilyen családok találása és a város elhagyására való rábeszélése sok nehézséget okoz. De ha kéznél vannak, akkor a charities ügynökökkel küldi el őket a gyárba és ott bemutataltja őket. Ez a new-yorki bizottságnak sok pénzébe kerül; mert a szállítás költségei azon családtagoké is, kik nem képesek a munkára, de azért a családdal tartani kénytelenek, a bizottság pénztárát terhelik. Ezenfelül a lakást berendeznie, rendesen egy havi házbért kifizetnie, a lakás berendezéseit megvásárolnia, és mivel a transportáltak az első két héten mit sem keresnek, 2—4 hétre szóló élelmezési költségeket adni, szintén a charitesnek kell. E költségek a Newyorktól eső távolság arányában 50-150 dollár között váltakoznak. Eddig győzték ezt. Szóló megjegyzi még, hogy egyetlen családot sem küldenek el addig, míg egy odavaló zsidót meg nem kérdeztek, vajjon a gyári intéző tisztességes ember-e s vajjon a gyári biztos alapokon áll-e? E téren követett eljárásukat néhány körlevéllel illusztrálta.

Ily módon azonban csak keveseket sikerült elhelyezniök, a legtöbben Newyorkban maradnak. Ez okból a munkaközvetítő osztály ipari tanfolyamokat létesített, minők alsó és felső ruhavarrás, szivarkészítés, stb. eféle hamar elsajátítható mesterség. A tanulási idő rendszeresen 4 hét, melynek elteltével a menekülők már kereshetnek valamit. Az iparág megtanulásának s az ennek tartamára eső élelmezésnek költségeit a bizottság viseli. A tandíj fejenkin 10—20 dollár. — A legtöbben kedvvel dolgoznak, s a tanulási idő elteltével képesek a mindennapi megkeresésére. Sok menekülőt, hogy számukat Newyorkban apaszszák, a szomszédságban levő ipartelepekre küldenek. Ez ipartelepek úgy létesülnek, hogy vagy egy kisebb munkaadót vesznek rá némi díjazás ellenében arra, hogy telepét helyezze át a főváros környékére, vagy pedig bérelnék számára egy gyárat azon kikötés mel-

lett, hogy a bizottság pártfogoltjai ott munkát kapjanak, illetve ipart tanuljanak. A szó szoros értelmében vett kézművességre a menekülőket nem taníttathatja a bizottság, mert az igen sok időt és még több pénzt igényelne.

A segélyt kérők közül sokan egyetlen iparág megtanulására sem képesek. Az ilyen esetek a legtöbb gondot okozzák. Vannak családok, melyekben, mivel nagyon öregek és gyöngék, sem az apa, sem az anya nem tud keresni és gyermekük nincs olyan, ki elartásukról tudna gondoskodni. Ezeket többféle módon segítenek. Például rendeznek be számukra olyan helyiségeket, hol a mesterséget tanulókat mindaddig ellátják a szükségeseikkel, míg ezek önmaguk tudják azt megszerezni. Az ilyen üzletek berendezése általában jónak bizonyult. Más esetekben, ahol e módon segíteni nem lehet, pénzt bocsájtanak a menekülők rendelkezésére, hogy házalhassanak; erre azonban csak a legvégső esetben kerül sor. Némelyek meg pénzt kapnak, hogy az utczákon, valamely zsidó vagy más kereskedő üzlete előtt, ennek engedelmével, apróságokat árulhassanak sátrakban, ami mellett szépen kereshetnek. Hogy ez a működés roppant összegeket nyel el, az alig szorul más bizonyításra.

Az United hebrew charities kiadásai 1890. évi október 1-től, 1891. szeptember 30-ig 175.688 dollárra rugtak. Ehez járul még 60—70,000 dollár, mely összeget a Hirsch báró alapítványa adott ki.

A bevándorlás folytán általában a jótékony intézetek kiadásai is felszaporodtak. Erre nézve szóló jellemzésére egy példát említ fel. A newyorki árvaház évenként 20.000 dollárt ad az United hebrew charitiesnek a segélyreszorulók támogatására. A lefolyt évben ezen összeg 25,000 dollárra emelkedett és október 1-én mégis egyetlen cent fölösleg sem volt, sőt 7000 dollár volt a hiány. Ezen kiadások csak kis részét képezik az orosz zsidók segélyezésére fordított összegeknek.

A newyorki országos jótékony intézmények szűkebb viszonyok közt vannak, hogysem győzhetnék az orosz zsidók okozta nagy kiadásokat. Az árvaházak, kórházak, klinikák manapság 50—80% orosz zsidót mutatnak ki. Még a siketnéma-intézet is, mely felekezetenlküli, ma 45% orosz zsidóval rendelkezik. A newyorki zsidó jótékony intézmények kiadásai manapság évenként 700,000 dollárra rugnak. Sőt tisztán keresztény jellegű klinikák, melyek nagy vagyonuk s a melyeknek azelőtt eszük ágában sem volt a zsidóktól kérni segélyt, legutóbb avval fordultak ezekhez, hogy ezidett az istápoltak legelőbbje orosz zsidó s azért helyén való lenne, ha a zsidók is járulékokat fizetnének.

Chicagóban a lefolyt évben kézműves iskolát nyitottak, mely évente 12,000 dollárba kerül s amelyben *kizárólag orosz zsidók* nyernek oktatást. A newyorki kézműiskolába 225 tanuló jár, közülök 75% orosz

zsidók gyermeke. A Hirsch báró-alap havi jövedelme 8000 dollár; az utolsó négy hónap kiadásai havonta 15-16000 dollárra, tehát a jövedelem kétszeresére rugtak. Ez okból az alapítvány alapszabályszerinti sajátlagos céljait kénytelen volt ignorálni, egyszerűen azért, mert a szükség igen is nagy volt, s az éhséget csillapítani kellett. Ha a cél: eme bevándorlók ifjabb nemzedékét kiemelni a posványból és fertőből, melyben az idősebbek leledzenek, ha a százesztendő elnyomásnak eredményei megváltoztandók, ha a ghetto, mely Newyorkban keletkezett, megszüntetendő; ha az orosz zsidóknak azon ország áldásává kell lenniök, mely őket magához fogadta: akkor a Hirsch báró féle alapítvány jövekelmei ismét a nevelés céljaira, a kézmű-tanulásra, a vérbeliek számára Newyorkon belül és kívül való egészséges és tisztességes házak emelésére, az Egyesült Államokban való koloniák felszerelésére és a földmivéseknek nyújtandó kölcsönökre, s nem miként most, alamizsnákra fordítandók.

A newyorki bizottság esti tanfolyamot nyitott; de anyagi eszközök híján kénytelen volt azt beszüntetni. 12-14000 tanuló számára ipariskolát terveztek, a terveket félre kellett tenni. Jó darabig kísérleteztek a Newyorkon kívül építendő munkásházakkal, abba kellett hagyniok. Be kellett érniök egyetlen kolonia támogatásával, mert többre nem telik az anyagi erőkből. Szóló azt hiszi, hogy a Hirsch báró-féle alapítvány minden egyes tagjának lelkéből beszél, midőn azt mondja, hogy ha a szükség enyhítésére és a bevándorlóknak nyújtandó segélyekre szükséges összegek más oldalról nem érkeznek, a bizottság *készebb a Hirsch báró alapítványt visszaküldem*, mintsem az eddigi, a viszonyok folytán szükségessé vált módon anélkül folytatni munkáját, hogy a szerencsétlenek helyzetének tartós javítása érdekében valami lényeges elhatározó lépést tehetne.

Az említett kiadásokhoz jelentékeny összeggel járulnak a magántermészetű, föl sem jegyzett adakozások. Newyorkban minden egyes jötevő zsidó elmondhatja, hogy a lefolyt évben kénytelen volt magángyűjtést rendezni, hogy az oroszok között, a bizottság által figyelembe nem vett nagy szükségnek egyes különös esetein enyhítsen. A követelmények oly nagyok, hogy csak a legvagyonosabbak képesek a nem orosz közcélokhoz hozzájárulni.

Hogy mily szerencsétlen és kimondhatlanul szomorú az orosz zsidók sorsa Newyorkban, az kitetszik abból, hogy közülük a bizottsághoz *hetenkint 1000-2000-en fordulnak, hogy küldjék őket vissza Oroszországba*, ahol jobb sorsot remélnek. Többnyire jóra való, tisztességes emberek. De a bizottság egyetlen olyan embert sem küld vissza, a ki valahogy tarthatja magát. Elve az, hogy munkát szerezzen a számukra. Aki valahogy önállóvá tud lenni, a nak Newyorkban a helye. Be-

tegeknél és teljesen munkaképteleneknél előforduló ritka eset az, hogy, aki dolgozni akar, föl ne tudjon vergődni.

Szóló végül utalt arra, hogy ha Amerikát az orosz zsidók asilumául a jövőre is meg akarják tartani, akkor energikusan, és nagy aldozatokkal kell az amerikaiak segélyművét támogatni. Nem elég a szerencsétlenek tovább küldése, hanem jövőjükrol is kell gondoskodni, ami csak az amerikai segélymunkálatok általános támogatása mellett lehetséges.

Fogorvos BARNÁ Budapest, IV. kerület
váczi-utca 24. szám. Rendel 9—5 óráig.

Ifjabb Nagel Ottó könyvkereskedésében Budapest, (Museum-körut a Nemzeti színházban) megjelent és kapható:

7—10 éves gyermekeknek.

Tündérmesék, elmeséli Tóni bácsi. Kedvelt tündérmesék válogatott gyűjteménye. Nagy színes képekkel. Ára 1 frt 20 kr. — **Kalocsa. Igaz történetek és mesék.** Az ifjúság számára a legjelesebb kuffók után írta tanító néni. 18 színes képpel és számos fametszettel. Ára csinos kötésben 1 frt 50 kr. **Tündérkert**, legszebb, legújabb tündérmesék és elbeszélések gyűjteménye, összeállította Kalocsa Róza. sok fametszvény és 18 színes képpel. Ára csinos kötésben 2 frt 40 kr. Aranyozott diszkötésben 3 frt 20 kr. — **Kis mesék.** Népmesék és elbeszélések gyermekek számára, írta Faylné Hentaller Mariska. Számos színes képpel és fametszettel Ára csinos arany-szegélyezett kötésben 1 frt 80 kr. — **Leányvilág** 1886, Kötve 4 frt. — **Guliver utazásai.** Írta Swift J. Ára 1 frt. — **Münchhausen báró csodálatos kalandjai.** Az eredeti után elmeséli Sándor M. Színes képekkel. Kötve 1 frt 20 kr. — **Karácsonyi regék** Büchner Lujza nyomán a mi kedves gyermekeinknek nyújtja Tatay Karolin. Ára csinos kötésben. 1 frt 20 kr. — **Pósa Lajos. Gyermekekert** Apró történetek versekkel és sok színes és könyomatu csinos képpel. Ára csinos kötésben 2 frt 40 kr. — **Világ szép mesék.** Legszebb tündérmesék a magyar ifjúság számára, írta Benedek Elek. Színes képekkel, diszkötésben. Ára 3 frt 60 kr.

Előfizetési felhívás.

Tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetése november 15-én lejár, teljes tisztelettel kérjük, méltóztásának előfizetéseiket megújítani, hogy a lap szétküldésében tennakadás ne történjék.

Előfizetési feltételek:

egész évre	8 frt — k
fél évre	4 frt — »
negyed évre	2 frt — »
Papok, tanítók és községi hivatalnokok:	
gész évre	7 frt — kr
él évre	3 frt 50 «
negyed évre	1 frt 75 »

Az „Egyenlőség“

szerkesztősége és kiadóhivatala
Budapest, Váczi-körut 23. sz.